

בס"ד

מאמר מערכת

נס חנוכה

ב"על חנסיים" בחנוכה אנו מודים להקב"ה על רוב הנסים שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם כו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" כו'. ולא מזכירים כלל את נס פח השמן. הן לכאורה השלטת חלשים ומעטים על גבורים ורבים, הוא נס גדול יותר. ומה גם שלא היה במלחמה אחת או שנים. אלא מלחמות רבות, במשך שנים נלחמו זב"ז, ובכולם היתה יד ישראל על העליונה, עד אשר נצחום וגרשום כליל. וזה לכאורה נס גדול מאוד יותר מהנס הנפלא של פח השמן. ולמה א"כ עיקר חנוכה הוא על שם שחנו בכ"ה, ומצאו פח אחד של שמן כו'.

גם מפורסמת הקושיא מה הודאה יש על מסירת "רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", עד שאנו כוללים הודאה זו יחד עם "גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים".

ונראה דכל הנסים הגדולים ההם אינם אלא שרשרת אחת של נסים שחוט השדרה והמטרה שלהם היא נצחון האור על החושך, ולא נצחון החומר. הגם כשלעצמו הוא נס ופלא גדול, מה שנצחו רבים וחלשים את המרובים החזקים, מ"מ עדיין הוא בעיקר נצחון החומר, ואינו נצחון במהות. לא כן נס המנורה הטהורה, שהיא סמל החכמה, [כמ"ש רז"ל הרוצה שיחכים ידרים משום דמנורה בדרום], ונס זה של פח השמן לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל יצא, כי לא בכח יגבר איש, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'. הנצחון האמיתי אינו נצחון והכנעת האויב בחומר. כשם שברור שאם יוצא העם הנלחם שבור ברוחו, הגם שגרש את אויביו, עדיין אינו ראוי להקרא נצחון. כך גם במלחמת היונים שעיקר רצונם היה להשליט את התרבות שלהם על עם ישראל "לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", גירושם החומרי גרידה, הגם שהיה נס גדול, עדיין אינו בגדר נצחון. רק גירוש החושך הרוחני שניסו להשליט על ישראל, הוא הניצחון האמיתי, נצחון האור והרוח של ישראל על החושך היוני. וזהו נס פח השמן שדלק ח' ימים במנורה הטהורה, נס גירוש החושך היוני באור החכמה של ישראל.

ואפשר להוסיף ולומר, שכל נצחון חומרי גם אם הוא נס גדול, עדיין אינו אלא דבר זמני, ואינו נצחון שלם, שהרי יתכן וסביר להניח שכעבור זמן מה יחזור האויב שנית עם יותר חיילים ובתכסיסי מלחמה כו' וינסה להשיב לעצמו את הכבוד

האבוד. אבל נצחון הרוח והתרבות היונית אינו דבר הניתן להתהפך כלל, כי כך הוא טבע ויצר האדם, שהמנוצח בגוף ובחומר מנסה להאבק תמיד בשנית, אבל המנוצח ברוח ובתרבות הוא מכת מות ללא תקומה, כי מבין שנמאסה דרכו ותרבותו נבאשה בעיני העם ואין לו מה לנסות עוד למכור להם מדרכיו.

וז'ז'ז' א"כ מלחמת תרבות במלחמת הרוח, עם ישראל בכח התורה והתפלה, ובדבקות בה' יתברך, עם כח הרצון והמעשה ועם מעט אנשים חלשים נלחם בכל עוז נגד רבים וחזקים לגרש את החושך היוני במלחמת קודש, וזכה לנס נפלא, ובפח שמן אחד, [שהוא בחינת השראת השכינה, שהיא בבחינת דעת קנית מה חסרת, כמ"ש ז"ל], גירש תרבות חומר של עם חזק וגדול.

וז'ז'ז' שמודים להקב"ה "מסרת גבורים ביד חלשים כו' ורשעים ביד צדיקים" כו', דעיקר הנצחון הוא נמחון הרוח. וכאמור.

וגם היום הימים הללו נזכרים ונעשים, ויש לגרש את הרוחות ותרבות החומר של הגויים המנשבות ברחובותינו, מתרבות לבוש ואופנה, ועד דפוסי התנהגות. באור החכמה עם תורה ותפלה ורצון ונחישות כשל אבותינו. כ"ר בב"א.

גליון 45 עוסק:

- א. מדור גנזי ארץ ישראל. אילם האם חייב בהבאת בביכורים. הגר"ש מזרחי זצ"ל.
- ב. הפרשת תרו"מ ממיצי פירות. שו"ת ממור"ר הגרש"מ עמאר שליט"א.
- ג. פרק ו' מתוך הספר "תולעת שני" דיני חרקים. יו"ר המכון הרב שניאור ז. ריוח שליט"א.
- ד. חיוב תרו"מ בעצמים שונים. המשך מגליון קודם. הרב אליהו לוי שליט"א.
- ה. גדר קדושת עולי בבל, וכיבוש מלכי חשמונאי, וערלה בזה"ז. העורך.
- ו. חיוב תרו"מ בגדל בשדות ובגנים צבוריים וכדו'. הרב יחזקאל מוצפי שליט"א.

**בייקרא דאורייתא
חמערכת**

מדור גנזי ארץ ישראל

הגאון רבי שלום מזרחי זלה"ה
חבר בי"ד העליון מחבר שו"ת דברי שלום

אילים אם יכול להביא בכורים

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות בכורים ה"ד) וז"ל: "ומשיניחם המביאם בעזרה הותרו לכהן ואע"פ שעדיין לא התוודה עליהן, שאין הקריאה מעכבת אכילתן. ובכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין בעכילה". עכ"ל הר"מ.

ע"ן להרב משל"מ, שכתב: יש להספק באלם, אם הקריאה מעכבת, דאפשר דדוקא במי שראוי לקרות אין הקריאה מעכבת, אבל במי שאינו ראוי מעכבת. וכדרב זירא דאמר (מנחות ק"ג ע"ב), כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו. ודוגמא לזה אמרין בפרק מצות חליצה (דף ק"ד ע"ב), דאע"ג דקריאה לא מעכבא, אילים ואילמת שחלצו חליצתן פסולה, משום דרב זירא. ומצינו נמי להאי מילתא דר"ז גבי קונה שני אילנות, כדאיתא בפרק הספינה (דף פ"א ע"א) וכו'. ע"ש במשל"מ.

ונראה דהמל"מ מסתפק במי שהיה אלם משעה ראשונה, אם נאמר שחל עליו חיוב קריאה וכיון דאינו ראוי לקריאה קריאה מעכבת בו, או דהוי כמי שאין לו קרקע דפטור מקריאה, דלא חל עליו חיוב קריאה. אבל אם היה פיקח משעה ראשונה, דחל עליו חיוב קריאה ואח"כ נתאלם, פשיטא דבכה"ג אמרין דהקריאה מעכבת עליו, כיון שחלה עליו מעיקרא, וכד"ז כל הראוי וכו', דומיא דקונה שני אילנות, דמשני כגון שבצרן ושלחן ביד אחר דלא חל עליו חיוב קריאה מעיקרא. וע"ש בתוס' ד"ה בצרן.

ולכאורה יש להביא קצת ראייה מדברי הרמב"ם, שכתב "ומשיניחם המביאם בעזרה הותרו לכהן אע"פ שעדיין לא התוודה עליהן שאין הקריאה מעכבת אכילתן", ממה שדייק לומר ואע"פ 'שעדיין' לא התוודה עליהן, מוכח דמיירי שהוא ראוי לקרות, אלא שעדיין לא התוודה עליהן, משמע דאם אינו ראוי לקרות, קריאה מעכבת אכילתן. דאל"כ הו"ל לומר אע"פ שלא התוודה עליהן. אלא דיש לדחות דדייק רבינו לומר ואע"פ שעדיין לא התוודה עליהן, לאפוקי היכא שהוא פיקח ונעשה אילם, דהתם הקריאה מעכבת, אבל אם הוא אילם מעיקרא י"ל שאין הקריאה מעכבת משום למעיקרא לא חל עליו חיוב קריאה כלל.

אלא דלכאורה יש להעיר על המשל"מ שכתב ספיקו ע"ד הרמב"ם, והא להר"מ פסק (בפ"ד הי"ג), דאע"פ שהפרישן קודם החג מביא ואינו קורא, דלא כר"א דאמר

ירקבו. וע"ש בכס"מ שכתב: ויש לתמוה, דהא בפרק הלוקין (מכות י"ח ע"ב), א"ר אלעזר אמר רבי הושעיא הפריש בכורים קודם החג ועבר עליהם החג ירקבו, ויהיב טעמא בגמ' משום דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו. וצ"ל שדחה רבינו לזו מהלכה, מקמי ההיא דאר"י בר חנינא בצרן ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך מביא ואינו קורא וכו'. ואע"ג דבירושלמי (פ"א ה"ה), מוקי לה בשליקטן לשלחן ע"י שליח, אבל ליקטן להביאן הוא לא ישלחם ביד אחר, שכל הביכורים שנראו להתיר בקריאה אינם ניתרים אלא בקריאה, מאחר דתלמודא דידן מייתי להא דר"י ב"ח בפרק הספינה (פ"א ע"ב) ובפרק השולח (מ"ז ע"ב), ואי הוה סבר תלמודא דידן כירושלמי, לא הוה שתיק מליפלוגי בהכי וכתלמודא דידן נקטינן. עכ"ל.

זכ"ב המאירי (פ"ג דמכות) וז"ל: ולא סוף דבר בבכורים שהוא יכול לקרות עליהם, שהרי כל הראוי לבילה וכו', אלא אף בשאין יכול לקרות עליהם ואע"פ שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו, אין אומרים בזו הן וכו' ומשהונחו מותרין ואין קריאה מעכבת בין בראויין לקרות בין בשאין ראויין לקרות. ע"ש. וא"כ פשיטא דאין מקום לספיקו של המשל"מ, דאין הקריאה מעכבת בו אע"פ שאינו ראוי לקרות מביא ואין קורא.

אלא דספק זה של המשל"מ לדעת התוס' (בב"ב פ"א ע"א) ד"ה בצרן, והריטב"א מכות (י"ח ע"ב), דס"ל דהלכה כר"א א"ר הושעיא דלא פליגי אר"י ב"ח, עפ"י הירושלמי. ע"ש. לדעתם יש להסתפק אילם מהו. וא"כ נדחה נמי מ"ש לעיל לדייק מדברי הרמב"ם דס"ל דבאילם מעכבת, דליתא, אלא מביא ואינו קורא.

אלא דצ"ע ע"ד הכס"מ (פי"ד הי"ג), שכתב דהר"מ אינו מפרש כהירושלמי, משום דבתלמודא דידן הביא דברי ריב"ח ולא פירשו עליו כלום, ונקטינן כתלמוד דידן. שהרי הר"מ (בפ"ב הכ"א) הביא פירוש הירושלמי, שכתב המפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים לא ישלחם ביד שליח, ואם לקחן מתחלה על מנת לשלחם ביד שליח ה"ז מותר לשלחם. עכ"ל הר"מ. וע"ש בכס"מ שכתב ירושלמי פ"ק דבכורים הלכה ה'. וצ"ע.

זכ"ב צ"ע במ"ש המאירי בפרק הספינה, דמייתי דברי הירושלמי דמיירי שליקטן מתחילה ע"מ לשלחן ביד שליח, ובגמ' גיטין (מ"ח ע"א) אינו מביא דברי הירושלמי. וצ"ע.

ושז"ר שעמד בזה בארצות החיים להמלבי"ם בבאר"י (סימן כ"ו סק"ב), דמה שפסק בפ"ג הכ"א, הוא לכאורה חילוקו של הירושלמי שהביאו התוס' וסיעתם. ע"ש. וכ"כ הכ"מ, דמקורו הוא מהירושלמי. ע"ש. [ועיין עוד מ"ש בלחם יהודה. ומרכה"מ ח"ג. ומעשה רוקח. ומרה"פ ירושלמי ביכורים פ"א ה"ה ד"ה שליח. ומנ"ח מצוה תר"ו. וביכורי יעקב בסופו].

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א

הרב הראשי וראב"ד העיר ת"א יפו

האם אפשר להפריש תרומות ומעשרות ממיץ הפירות

בשני בשבת ארבעה ימים באלול ה'תשס"ב

לע"נ הרבנית הכשרה והחשובה מרת רימונד רוחמה בת רחל זללה"ה. שנלב"ע
ביום המר והנמהר כ' אב התשס"ב. תנצב"ה

במעשה שבא לפני הב"ד צדק שבנשיאות מרן הראש"ל שליט"א פאר הדור בעל יביע אומר, שנתבקשו לתת הכשר למפעל גדול המייצר מיצים מפירות, וצריכים להפריש מהם תרומה, כדת מה לעשות, אם לחייבם להפריש מן הפרי עצמו, או שאפשר להפריש גם מהמיץ הנסחט מן הפירות. ומצאנו שהיו מפרישים מן המיץ לאחר שנתערב עם מים, והיו מודדים לפי הברוקס שלו, שהוא מדידת המתקנות וריכוז הפרי שבמיץ הזה, ועפ"ז מחשבים ומפרישים תרומה.

א. ואחר שבדקתי הענין הצעתי שיעשרו מן פירות הבררה שעדיין ראויים הם לאכילה ויש בהם רק נגיעות קלה בדרך כלל. אך אין בזה שיעור של מעשר. וע"כ אמרתי להוסיף גם את הפולפא, שהוא שארית האוכל הנותרת אחר סחיטת הפרי, ולמעשה הפולפא הזו נסחטת ארבע פעמים כדי לנצל את כל הטעם והריח שבה, ובדקתי את זה היטב ומצאתי שאחר הסחיטה השניה, היא עדיין ראויה לאכילה ויש בה ממשות הפרי עם הטעם והריח, באופן שהוא ראוי למאכל אדם בשופי. וע"כ אפשר לעשר ממנה בלא פקפוק. וביררתי היטב שהפולפא היא רק מגוף הפרי ממש, ואין בה תערובת של דבר אחר, וגם אין בה מן הקליפות של הפרי כלל, ואפילו לא אחוז קטן ביותר, כי משתמשים בהם לענין אחר.

עוד הציעו בעלי המפעל לצרף את המיץ שנשאר במכונה ובצינורות אחרי מילוי המיכלים, ובסוף נשפך על הארץ כמים.

וידועה שיטת מרן הגרי"ז מבריסק ז"ל שמחמיר בסחיטת פירות של טבל, שאי אפשר לעשר מאותו המיץ אפילו מיניה וביה. ואמרתי אשנה פרק זה בעה"ו.

וזנה במסכת חולין (ק"כ ע"א) איתא, תנן התם (מנחות כ"א ע"א) הקפה את הדם ואכלו, או שהמחה את החלב וגמעו, חייב. בשלמא הקפה את הדם כיון דאקפיה אשובי אחשביה, אלא המחיה את החלב וגמעו, אכילה כתיבא ביה, והא לאו

אכילה היא. אמר ר"ל אמר קרא "נפש" לרבות את השותה. ופירש"י ז"ל, נפש משמע כל דבר שמישב את דעתו של אדם. וע"ש. תניא נמי בחמץ כה"ג, המחזה וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת, ואם מצה היא אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח וכו', נפש לרבות את השותה. ותניא נמי גבי נבלת עוף טהור כה"ג, המחזה באור טמא, בחמה טהור וכו', נפש לרבות את השותה. וצריכי, דאי כתב רחמנא חלב, חמץ לא אתי מיניה וכו'. חדא מחדא לא אתיא תיתי חדא מתרתי וכו', צריכא.

עוד אמרו שם (בעמוד ב') והא דתניא הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים, כולן משקין היוצאין מהן כמותן. מנלן, וכי תימא ליגמר מהנך, מה להנך שכן איסור הבא מאליו וכו', גמרינן מבכורים, ובכורים גופייהו מנלן, דתני רבי יוסי: פרי, פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן מנלן, תלמוד לומר תביא. מה לבכורים וכו', אלא גמר מתרומה. ותרומה גופה מנלן דאתקש לבכורים, דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים. מה לתרומה שכן חייבים עליה מיתה וחומש. אלא גמר מתרוייהו וכו', אלא אתיא מתרומה וחד מהנך, או מבכורים וחד מהנך. והא דתנן (תרומות פ"א מ"ב) דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתווניות, ושאר מיני פירות של תרומה, רבי אליעזר מחייב קרן וחומש, ורבי יהושע פוטר. במאי פליגי, בדון מינה ומינה וכו', ר"א סבר דון מינה, מה בכורים משקין היוצאין מהם כמותן, גם תרומה כן. ומינה, מה בכורים אפילו שאר מינים גם תרומה אפילו שאר מינים. ורבי יהושע סבר דון מינה, מה משקין היוצאים מבכורים כמותן גם תרומה כן. ואוקי באתרה, מה משקין דקדשים בתרומה תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא, גם היוצאין מהן כמותן, תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא. והא דתנן (שם בתרומות) אין מביאין בכורים משקה אלא היוצא מהזיתים והענבים, מני, רבי יהושע היא דאמר דון מינה ואוקי באתרה, וגמר בכורים מתרומה. והא דתנן אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היצא מן הזיתים ומן הענבים, מני, ר' יהושע היא וכו', וגמר בכורים מתרומה, והדר מייתי לה לערלה פרי פרי מבכורים. ע"כ.

ב. ולכאורה נראה דיש חילוק בין טבל הקדש ושביעית, ובין ביכורים וערלה. דבכורים שנלמדו מתרומה אמרינן דאין משקין היוצאים מהם כמותם אלא בזיתים וענבים, וילפינן ערלה מבכורים נמי. וזה לשיטת רבי יהושע דקי"ל כוותיה.

אבל הטבל וההקדש וכו' אמרו בתחילת הסוגיא, דנלמדו מהנך, דהיינו מחלב חמץ ונבלה, וא"כ משקין היוצאין מהן כמותן בלא שום חילוק בין זיתים וענבים ובין שאר הפירות. ואע"ג דהגמ' דחתה ואמרה, מה להנך שכן איסור הבא מאליו. מ"מ רש"י ז"ל שם כתב, ותינח למילף מינייהו טבל וחדש ושביעית וכלאי הכרם, אבל הקדש לא אתי מנייהו. עכ"ל. וכוונתו פשוטה דשאני הקדש שאין איסורו בא מאליו, אלא הוא מקדישו, וע"ז השיבו בגמרא, גמרינן מבכורים, ופירש"י ז"ל שבכורים אין

איסורן בא מאליו, שע"י שמפרישן הן קדושים. עכ"ל. והיה מקום לומר דלא אמרו בגמרא דילפינן מביכורים ולא מהנך, אלא הקדש דאין איסורו בא מאליו כחלב וחמץ ונבלה, אבל טבל ושביעית שאיסורם בא מאליו, י"ל דנלמדו מהנך ולא מבכורים ותרומה. ואם נכון דבר זה, יוצא דיש חילוק בדין בין טבל ושביעית, ובין בכורים וערלה והקדש, דבכורים וערלה והקדש נלמדו מתרומה, ואין המשקין שלהם כמותן אלא בזיתים וענבים בלבד, אבל שאר פירות אין המשקין שלהן כמותן. אבל טבל ושביעית שנלמדים מחלב וכו', דינם שונה, וכל המשקין של כל הפירות של טבל ושביעית הרי הוא כמותם.

ואם נאמר כן נמצא שחידושו של הגאון מבריסק ז"ל הוא כמבואר מן הגמרא, דמיץ תפוזים של טבל, הוא כמו הפרי עצמו, וא"כ המיץ הזה שיצא מפירות של טבל גם הוא אסור באיסור טבל, אך א"א להפריש ממנו תרומה, דלגבי תרומה אין למיץ דין של הפרי, דרך בזיתים וענבים הוא דאמרין משקין היוצא מהן כמותן, ולא בשאר פירות.

[זחתני] זה דודי ורע"י שליט"א, כתב ע"ז, דבשו"ת בית הלוי (סימן כ"ו, דמ"ג ע"ב בהערה), כתב בתוך דבריו, שטבל וכו' נלמדים מחלב וחמץ וכו'. ע"ש. והוסיף דאולם משמע מדבריו דנלמדים גם מתרומה. וכן מצאתי במחנה אפרים (הלכות מאכלות אסורות שם), והא דנתמעטו מתרומה רק זיתים וענבים היינו ממלקות, אבל איסורא איכא, וע"כ לא לקי אלא בערלה וכלה"כ שבהם כתוב להדיא זיתים וענבים, ובזה תירץ קושית הלח"מ על הרמב"ם, וזהו לכאורה דלא כהכסף משנה שכתב דהוי אסמכתא. וכ"כ בספר נזר הקודש בחולין שם משם חידושי הר"ן. ע"ש. ולפ"ז מבואר להדיא כהגרי"ז ז"ל, שנוהג בהם איסור טבל. ומ"מ מהמחנ"א מבואר שם שגם נוהג בהם דין תרומה לענין איסורא עכ"פ, וא"כ שפיר דמי להפריש מהן תרומה. עכ"ל.

ועיינתי במחנ"א (פ"י הל' כ"ב), וז"ל ול"נ דרבינו סובר דכולהו ילפי מתרומה וחד מהנך דהיינו חלב, וע"כ אפילו שאר משקין, דהא חדש וחלב לאו זיתים וענבים ניהו, והא דנתמעטו בתרומה זיתים וענבים היינו מדין מלקות. והא דלא לקי בזיתים וענבים אלא גבי ערלה וכלאי הכרם ולא באינך, היינו משום דלא כתיב בהו זיתים וענבים. עכ"ל. ונלע"ד ליישב בזה דברי מרן ז"ל בכסף משנה ממה שהרבה לתמוה עליו החזו"א. ועיין מזה להלן בעה"ו.

עז"כ חתני הנ"ל נר"ו, דבשו"ת מנחת יצחק ח"ח (סי' ק"י), הביא ד' הגרי"ז ז"ל, וכתב שמבארים דעתו דלא מצי להפריש מהמשקים מיניה וביה, משום דבתרומה בעינן פרי. וזה דלא כמ"ש בח"ה שיסוד הדברים בסוגיא בחולין. ובמחכ"ת אין זה סותר, דלעולם היסוד הוא בחולין וכנ"ל, ופירושי מפרש דלמה המשקה לא מתעשר,

דבעינן פרי וליכא, ופרי דתרומה נזכר בחולין שם, ומזה למדו ערלה בגזרה שוה פרי פרי מתרומה.

עו"כ שם שהמנח"י צידד דאפשר לעשר מפרי על משקין. והביא ראיה מירושלמי בתרומות שם. וכתב עליו, דבפניני רבינו הגר"ז ז"ל (סימן כ"ב) תמה על מי שסובר דלהגר"ז אפשר לעשר מהפרי, דבירושלמי (פסחים פ"ב ה"ג), מבואר דכל שא"א להפריש מיניה וביה, א"א להפריש ממנו על מקום אחר. והובא ברש"י (פסחים ל"ג ע"א). וע"ע בספר מעתיקי שמועה (עמוד קמו). ודו"ק. עכ"ל. וצ"ל דבריהם, דמלשון הירושלמי שהביאו י"ל דרך ממנו על מקו"א א"א. וסברא היא דאם על עצמו א"א, גם לאחרים לא יועיל, אבל מפרי אחר עליו למה לא יועיל. וצ"ע בפנים. עו"כ שם, אמנם במעדני ארץ תרומות (פ"ב ה"א סק"ד), כתב דלר"א אין תקנה לטבל בשאר משקין, כיון שא"א להפריש מהפירות, דדמי למ"ש התוס' בבכורות (י"ג ע"ב), דבעינן שיוכל להפריש מיניה וביה. אבל ל' יהושע כיון דהוי דרבנן, אתא תרומה דרבנן ומפקיע לטבל דרבנן, וכן הוסיף שם (ד"ה ומ"מ), להוכיח כן מהר"מ פ"ג הט"ז לפי הבנת האו"ש שם.

ולכאורח זה דלא כהגר"ז ז"ל. עו"כ דלפני כן (סוף סק"ג), הביא דעת הרשב"א בברכות (ל"ח), דמשקה חשיב זיעה, משום דילפינן מתרומה דרק תירוש ויצהר חשיבי. וא"כ בטבל שאין לימוד צ"ל אסור לעולם וא"א להפריש תרומה, דהא התמעטו שאר פירות מתרומה. ואולי אם זה מסברא אין לחלק בין טבל לתרומה, דמשקין הן זיעה בעלמא. וזהו כהבנת הדר"ג שליט"א. אבל לפ"ד הרשב"א דהוי מגזה"כ יש לחלק בין טבל לתרומה וכהבנת הגר"ז ז"ל. עכ"ד.

ואחר מחילה רבה הן גם להרשב"א מהני תרומה לשאר משקין, דלא ממעט טבל, רק אמר דנלמד מתרומה, ואם נכון שטבל ואינך גה"כ נלמדו מתרומה, וכפי שכתבתי בפנים, בודאי דדין טבל נמי כתרומה, דשאר משקין הן זיעה בעלמא מלבד תירוש ויצהר. ואין שום סתירה. ומ"ש המעדני ארץ דלר' יהושע הוי דרבנן, ר"ל דלר"י אין משקין מתחייבים בתרומה אלא תירוש ויצהר, ולא ילפי' מביכורים שהמשקה כמו הפרי אלא בתירוש ויצהר, דלמד בדון מינה ואוקי באתריה. וממילא כל החיוב דשאר משקין אינו אלא מדרבנן, ואי ילפי' טבל מתרומה נמצא דגם איסור טבל בשאר משקין הוא דרבנן. ואתי דרבנן ומפקיע דרבנן. וגם זה הוא כמ"ש בפנים בעה"ו.

ג. ובאמת שכן מדוקדק בלשון רש"י ז"ל שם, דאפילו פירות תרומה שהפרישו אותם וקראו להם שם תרומה, אם סחטו מהם משקה אין למשקה הזה שם תרומה, דאין משקין היוצאים מהם כמותם ולא חלה שם תרומה על המשקין. שהרי רש"י ז"ל בד"ה תירוש ויצהר, כתב, והנך משקין דנהוג בהו תרומה הוא דילפינן מבכורים, דאם קרא

עליהן שם תרומה קודם שדרך, נאסרין משקין היוצאין. אבל שאר משקין דלא כתיבא בהו תרומה, אפילו היא כתיבא בפירות עצמן לא. עכ"ל. וש"מ דבא ללמדנו דבשאר פירות מלבד זיתים וענבים, אפילו הפרישן לתרומה, אם סחטן והוציא מהן משקה אינו כמותן, ולא נקרא משקה של תרומה.

וכן משמע גם ממה שפירש"י ז"ל שם לעיל מינה בדברי רבי אליעזר, בד"ה אף תרומה נמי, שהפרישה בפירות כגון תמרים ותפוחים כיון דתרומה נוהגת בפרי, אע"ג דאינה נוהגת במשקין שלהן, אלא בתירוש ויצהר בלבד, הנך משקין כיון דמפירות תרומה אתו הרי הן כתרומה וכו'. עכ"ל. וש"מ דרק לרבי אליעזר הוא דאמרין דשאר פירות שהופרשו לתרומה המשקין שלהן כמותן, וחלה שם תרומה עליהן, ומינה נלמד דלר' יהושע המשקין היוצאין מפירות תרומה אין להם דין תרומה. וכמ"ש לעיל. וא"כ אם יסחט פירות טבל, המשקה שלהם אסור באיסור טבל, וא"א להפריש ממנו תרומה.

ועוד דלא שייך חיוב תרומה במשקין של שאר פירות גם לר' אליעזר, וכדמשמע מדברי רש"י ז"ל הנ"ל, דגם בדברי ר"א כתב אע"ג דאינה נוהגת במשקין שלהם אלא בתירוש ויצהר בלבד, הנך משקין כיון דמפירות תרומה אתו הרי הן כתרומה. הרי מפורש ומבואר, שגם לר"א רק בסחט פירות תרומה הוא דאמר דהמשקה שלהן כמותן, אבל אם סחטן בעודן טבל לא נוהג במשקים דין תרומה כלל ועיקר, אפילו לר"א, וק"ו לר' יהושע, דליכא פלוגתא בזה כלל.

אלא דיש מקום בראש לחלק ולומר דכל זה הוא מדין תורה, דהרי ר"א ור' יהושע נחלקו גם בערלה, וס"ל לר' יהושע דאין סופגין את הארבעים אלא בתירוש ויצהר, וערלה אתיא מבכורים ובכורים מתרומה, וש"מ דבדאורייתא פליגי. וכן נראה ג"כ מהדרשות וגזרה שוה שהזכירו וכו"ל. אבל מדרבנן י"ל שגם לר"א וגם לר"י חל חיוב תרומה מדרבנן על משקין שיוצאין מפירות טבל, ומדחל עליהם חיובא מדרבנן יוכל לתקנן נמי. ואם נאמר כן נמצא שאין הכרח לדברי הגר"ז ז"ל. [ועיין בתוס' ב"ק (ק"א ע"א ד"ה ולא), שכתבו דגם לר' יהושע יש איסור דרבנן גם בשאר משקין. ע"ש. והובא ברעק"א רפ"ג דערלה].

אלא דצ"ע בזה, דאם באמת משקין של טבל כמותן מן התורה, דיליף מחלב ופסח וכו', א"כ יש במשקין אלו איסור טבל דאורייתא, ומן התורה א"א לתקנן, דלא שייכא בהו תרומה כלל, ואיך יועיל שיפריש תרומה דרבנן להתיר איסור טבל דאורייתא שחל עליהם.

ד. ואחר העיון הראוי נלע"ד דאין הכרח מהסוגיא לשיטת הגאון מבריסק ז"ל, דנראה

לומר שהברייתא דהטבל והחדש וכו', סוברת שכל החמשה דברים הנזכרים בה שוים הם לענין המשקין היוצאים מהם להיות כמותן, ואין שום חילוק בין אחד לחבירו בזה. וזה מדוקדק היטב מזה שמנתה את החמשה דברים, וכתבה: כולן משקין היוצאין מהן כמותן. והנה תיבת 'כולן' יתירה היא, שהרי מנה את כולן אחת לאחת, ודי שיאמר דמשקין היוצאין מהן כמותן. ובע"כ צ"ל דרוצה לומר דכולן שוין בדין זה - דמשקין שלהן כמותן. ולפי זה א"א לומר שחלק מהן נלמד מחמץ וחלב ונבלה הנ"ל, וחלק מבכורים. דאם נאמר כן, נמצא דאינן שוין כלל, דאלה שנלמדים מחלב וחמץ אין לחלק בהם בין פרי לפרי, אלא המשקין של כל הפירות כמותן, דבחלב וחמץ ונבלה שמהן הם נלמדו, אין שום חילוק בזה כלל ועיקר. ואילו החלק שנלמד מבכורים בע"כ צ"ל דמשקין שלהם כמותן הוא רק בזיתים וענבים בלבד, דבכורים נלמדו מתרומה, ובשאר פירות המשקים שלהן זיעה בעלמא היא. (כמ"ש בגמ' דברכות ל"ח ע"א). ונמצא דחמשת הדברים הנזכרים בברייתא אינם שוים בדין המשקין היוצאים מהם, ומהברייתא לא משמע כן.

זמ"ש רש"י ז"ל דאפשר ללמוד מהנך, החדש והשביעית והטבל והכלאים. אינו בא להחליט מהיכן נלמד כל דבר ודבר, רק בא לבאר את מה שאמרו בגמ', שכן איסור הבא בא מאליו, אך לעולם צריכים אנו ללמוד אותם ממקום אחד, כדי שלא נחלוק בדיניהם. וכוונת הגמרא פשוטה לפניה, באומרה מה להנך שכן איסור הבא מאליו, ומפרש מה הם הדברים שאיסורם בא מאליו, ומה מיקרי שאינו איסור הבא מאליו. ור"ל דכיון דהקדש א"א ללמוד מהנך, ממילא לא נוכל ללמוד אפי' אחת מהן מהנך, ונלמדו כולם מבכורים. ובזה אתו שפיר דברי הברייתא דהשוותה את כל חמשת הדברים הללו, וכתבה, כולן משקין היוצאים מהם כמותן, דהיינו שהמשקה של זיתים וענבים של חמשת הדברים הנ"ל כמותן, אבל שאר פירות דטבל או שביעית או כל אחד מהנ"ל אינו כמותן, דזיעה בעלמא הוא ואין לו דין של אותו הפרי.

זמ"ד אחר הדחיה דמה להנך שכן איסורן הבא מאליו, אמרו בגמ', גמרינן מבכורים. ופירש"י ז"ל, דבכורים אין איסורן בא מאליו, שע"י שמפרישן הן קדושים. ומעתה למוד זה אכולה קאי, וגם הטבל נלמד מבכורים.

ובגמ' נשאו ונתנו עוד בזה, והסיקו דאתיא מתרומה וחד מהנך (חמץ או נבלה), או מבכורים וחד מהנך. ושוב הביאו למשנה דתרומות דנחלקו בה ר"א ור' יהושע, ואוקי פלוגתייהו בדון מינה וכו' כהנ"ל.

ונמצא במסקנא דק"ל כר' יהושע דסבר דון מינה ואוקי באתרה, מה משקין דקדשים בתרומה תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא, ולמדו בכורים מתרומה דרק בתירוש ויצהר שייכי, ולא בשאר משקין, ולמדו ערלה מבכורים.

וזחגם שבודאי לרבי יהושע לא שייכא תרומה במשקין דשאר פירות, מ"מ גם טבל לא שייך במשקין דשאר פירות, דמ"ש בברייתא הטבל והחדש וההקדש וכו' משקין

שלהן כמותן, לא אמרו כן אלא בתירוש ויצהר בלבד, שהרי למסקנא כל אלו נלמדו מתרומה והתרומה לא שייכא בשאר פירות כלל.

ומאחר וגם איסור טבל לא חל במשקה של שאר פירות, א"כ אין חיסרון במה שלא שייכא בהו תרומה, דאין כאן איסור מעיקרא. אך מדרבנן חיילא תרומה גם על המשקין של שאר פירות, ומהני לעשרן מדרבנן, דאין כאן איסור של תורה כלל, דלא חל איסור טבל מן התורה אלא על תירוש ויצהר בלבד, ולא על המשקין של שאר פירות.

ז. ואולם החת"ס בחידושו לחולין (ק"כ ע"ב) [וכבר הובא בדברי האחרונים], כתב (ד"ה והנה), דלפום ריהטא דשמעתין טבל אתי מהנך, ומשקה היוצא מהן כמותן. ובתרומה אינו כמותן, דאוקי באתרה כרבי יהושע, וחמיר טבל מתרומה. ודלא כהתוס' בקידושין (ל"ח ע"ב) לחד שינויא וכו'. עכ"ל.

וע"ש שהקשה איך אתיא טבל מבינייהו, והא איכא למפרך, מה להנך שכן נוהגים בין בארץ בין בחו"ל, משא"כ טבל, וכן קשה אכלאים. וע"ש שתירץ בדוחק עפ"י הפנ"י בקונטרס אחרון לקידושין. ע"ש.

זלפי מ"ש לעיל לק"מ, דבאמת למסקנא לא ילפינן מהנך, ויכלו באמת לפרוך מה להנך שכן נוהגים גם בחו"ל משא"כ טבל, ואם היו פורכים כן היה אפשר ללמוד הקדש מהנך, ודחו את הלימוד במה להנך שכן איסור הבא מאליו, והה"נ שהיו יכולים לומר מה להנך שכן נוהגים גם בחו"ל, והעיקר שבאמת לא נלמד מהנך במסקנא, אלא מתרומה, ותרומה גם היא נוהגת רק בארץ ולק"מ.

ועוד שהחת"ס עצמו כתב דזה דלא כהתוס' דקידושין (ל"ח ע"א), דהתם תניא ר"ש בן יוחאי אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, ונוהגות בין בארץ בין בחו"ל, ואמרו שם דה"ה לערלה (שגם היא נוהגת בין בארץ בין בחו"ל) בשתים, (כלומר בב' הוכחות). והתוס' שם (סוף ע"א), הקשו שגם טבל ומעשר ותרומה נילף בק"ו מחדש. ותירצו מה לחדש שאינו בשאלה, ואעפ"י שהטבל ג"כ לא שייך בו שאלה, כיון שאיסורו רק מחמת תרומה לא חמיר מינה. ע"ש. ולזה כיוון החת"ס שכתב דלא כהתוס', כי לפי פירושו כאן עולה דחמיר טבל מתרומה. וכן"ל.

זלפי מ"ש אתי שפיר, דדין אחד לטבל ולתרומה ולא חמירי זמ"ז, וכמ"ש התוס' דקידושין הנז'.

ז. ולענ"ד יש לדקדק כן מלשון הרמב"ם ז"ל בהלכות מאכלות אסורות (פ"י הכ"ב), שכתב שם, וז"ל: הטבל והחדש וההקדש וספיחי שביעית והכלאים והערלה, משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן, ואין לוקין עליהן, חוץ מיין ושמן של ערלה ויין של כלאי הכרם שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים והענבים שלהם. עכ"ל. והנה כתב את החמשה דברים של הברייתא, וחיבר אליהם גם את הערלה שהיא משנה ערוכה. ואם כדברי החת"ס ע"ה שהטבל נלמד מחלב וחמץ ונבלה, וא"כ הם חלוקים בדיניהם,

דערלה לכו"ע נלמד מביכורים, כמבואר בסוף הסוגיא בפירוש וכו"ל, ובערלה בודאי דאין איסור על המשקין אלא בתירוש ויצהר בלבד, וכמפורש במשנה (פ"י מ"ג) שהובאה בחולין שם. אבל הטבל והשביעית וכו' דינם כחלב וחמץ שבכל הפירות משקין שלהן כמותן, דמשם נלמדו, ואיך כלל הרמב"ם ז"ל את הערלה וחייבה עם הטבל וחבריו. ועוד דהיה לו להוציא מהם גם את ההקדש, דהקדש אין איסורו בא מאליו ולא נלמד אלא מביכורים וכו"ל.

זלפי מ"ש בעוניי דבמסקנא כולהו אתו מבכורים ותרומה, אתי שפי שכללן כחדא. והיא הוכחה נכוחה בחסדי ה'.

אלא דבאמת קשה בלשון הרמב"ם ז"ל, דבתחילה השוה הערלה והכלאים עם הטבל וההקדש וכו'. ובסוף דבריו הוציאם מכללא, וכתב שהיין והשמן של ערלה, ויין של כלאי הכרם לוקין עליהם, וקצת נראה מזה דבטבל ואינך, אפי' על היין והשמן שלהם אינו לוקה. ולפי מ"ש בעוניי היה ראוי להיות שבכולם ילקה על יין ושמן שלהם, שכולם נלמד מבכורים ותרומה. ואולם גם לפי שיטת החת"ס לא הונח לנו בדברי הרמב"ם הללו, דהא נקט גם יין של כלאי הכרם, וכלאי הכרם הוא נכלל בברייתא הנ"ל, שכתבה הטבל וההקדש והחדש והכלאים. ורש"י ז"ל בד"ה שכן איסור הבא מאליו, כתב, ותינח למילף מינייהו טבל וכו' וכלאי הכרם וכו'. ע"ש. והרמב"ם כלל אותו עם ערלה. ובע"כ צ"ל דבכל המשקים של הטבל והחדש וכו' כולם אין המשקה כמו הפרי ללקות עליו, מלבד תירוש ויצהר. אבל שאר פירות המשקה שלהם אינו אסור אלא מדרבנן. ואע"ג דיליף להו מחלב וחמץ מ"מ אינו לימוד גמור. וכ"נ גם מדברי מרן ז"ל בכסף משנה שכתב שם, ואע"ג דיליף להו מקרא משמע לרבינו דאסמכתא בעלמא וכו'. ע"ש. וצ"ע בדברי הרדב"ז ז"ל שם. וסו"ס קשה דביין ושמן הוא דאורייתא בכל הדברים, ואמאי לא לקי אלא על ערלה וכלאי הכרם.

וזחלע"ד דמה שכתב דין תירוש ויצהר דלקי עליו רק לגבי ערלה וכלאי הכרם, י"ל דלאו דוקא, אלא בכל האיסורים הנזכרים שם שוים בדין זה דתירוש ויצהר לוקים עליהם, ובשאר משקין לא לוקים, ואע"ג דזה דוחק, מ"מ נלע"ד שכן עיקר.

וכ"נ מדברי מרן ז"ל בכסף משנה שם, שכתב בסוף דבריו אין סופגין את הרבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים, וה"ה לאינך דמאי שנא. עכ"ל.

ואם כנים דברינו אלה עולה דגם איסור טבל אינו חל מן התורה על המשקים של הפירות אלא בענבים וזיתים בלבד, ודינו כמו תרומה ממש. וא"כ במיץ של תפוחים ותמרים ורמונים וכו', לא שייך בו תרומה, אך גם איסור טבל לא חל עליו, ומן התורה מותר לשתותו בלי הפרשת תרומה, ומדרבנן הוא דחייבוהו, ומפריש ממנו, ומותר גמור הוא.

זמרון הגרי"ז ז"ל בודאי דלמד כהחת"ס הנ"ל, דטבל נלמד מחלב וחמץ ונבלת עוף

טהור, דבכולהו אין חילוק בין תירוש ויצהר לשאר משקין, וע"כ גם טבל נמי דינו כמו חלב וחמץ, וחל איסור טבל גם על משקים של שאר פירות ונאסרים משום טבל, ולעשרם א"א דהא תרומה לא חלה על משקין של פירות, מלבד תירוש ויצהר. אבל מהרמב"ם נראה בבירור דלא ס"ל כשיטה זו, אלא כמו שכתבתי להוכיח מדבריו, ולענ"ד היא הוכחה ברורה.

זחטעם לחילוק שבין משקין של ענבים וזיתים, לבין משקין של שאר פירות, מפורש במסכת ברכות (ל"ח ע"א), דמשקה דשאר פירות אינו אלא זיעה בעלמא, דאמרו שם, האי דובשא דתמרי מברכין עלויה שהכל נהיה בדברו, מ"ט זיעה בעלמא הוא, כמאן כהאי תנא, דבש תמרים ויין תפוחים וכו', ר"א מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר. ופירש"י ז"ל דר"י פוטר משום שהוא זיעה בעלמא, ואין שם תרומה חל עליו, ואין לך פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד.

ז. וראיתי למר"ר במשנת יעקב בהלכות מאכלות אסורות (פ"י הכ"ב אות ד') שהביא דברי החכם צבי (סימן כ'), שדן ביי"ש הנעשה מחמץ גמור, אם הוא אסור מן התורה או מדרבנן, ומסיק דרק לענין ברכה קרי ליה זיעה בעלמא, דבטיל מיניה שם פרי, אבל אינו פירשא בעלמא, ולכל מילי במילתא קמיינתא קאי, ואין חילוק בין הפרי למשקה היוצא ממנו, ושאיני ערלה ותרומה דגלי קרא. ויש להעיר דנראה מדברי החכם צבי, דלומד בדברי הרמב"ם ז"ל הנז', דרק לענין תרומה וערלה הוא דלמדו דלא חלים על שאר משקים, אבל בטבל ושאר דינים, דין המשקה כמו הפרי שלו גם בשאר פירות, ולא רק בזיתים וענבים. וצ"ע דפשט הגמרא בחולין הנז' הוא, דלכל הדינים נמי אין למשקה דין כמו הפרי אלא בזיתים וענבים. וכ"נ מהרמב"ם, ובפרט מדברי מרן הכסף משנה הנ"ל. וצ"ל דהחכם צבי למד כפשטו של החת"ס. אך עדיין קשה למה הוציא רק תרומה וערלה, והרי גם בכורים נלמדו מתרומה, והיה לו להוסיף גם הקדש לפחות וכנ"ל. וצ"ע.

עז"כ במשנת יעקב דהפנ"י בקונטרס אחרון בקידושין (ל"ו), בענין חדש, הקשה על החכם צבי, דהא בתרומה לא כתוב פרי, ועיקר הלימוד דבכורים וערלה הוא מתרומה, אלמא דלאו בלשון פרי תליא מילתא.

זי"ש לישוב, דהרי מתחילה למדו תרומה מבכורים, ואח"כ חזרו ולמדו בכורים מתרומה, כמבואר בגמ' (דף ק"כ סוף ע"א), וגבי בכורים כתוב פרי, "ולקחת מראשית פרי האדמה", וגם ערלה נלמדה בגזרה שוה פרי מבכורים, ומאחר ויסוד הכל הוא בכורים, ושם כתוב פרי, א"כ שייך למימר דמזה למדו דזיעת הפרי נפקא מכלל פרי ובטל מינה שם פרי. ואולי כוונת הפנ"י ע"ה לומר, דכיון דבבכורים לבד היינו אומרים דכל הפירות המשקים שלהם כהם, ולא למדנו שגם בכורים רק ענבים וזיתים ולא שאר פירות אלא מתרומה, ובתרומה לא כתוב פרי. ועדיין יש מקום לדון בזה.

עוֹד הביא לדברי התוס' והרא"ש בברכות שם (ל"ט ע"א), שהקשו ממי סילקא, דהוא כסילקא, לברך עליו בורא פרי האדמה. וחילקו דשאני משקה דאין לו טעם הפרי [התוס' שם בד"ה מיא דסילקא, מברכין בפה"א אע"ג שאין בה אלא מים וטעם הירקות, ואע"ג דאמר' לעיל דמי פירות זיעה בעלמא הוא, יש לחלק. עכ"ל]. וכתב הרב נר"ו, ואפשר שאם בישל הפרי ונכנס טעם הפירות במים, שמברך עליהם בורא פרי העץ. [ועדיין יש מקום לדון דאולי רק בדבר שרגילים לבשלו במים כמו סילקא הוא שמברך על המים כמו הירק עצמו. ובפרט לפי מ"ש הרשב"א ז"ל שם. ועוד חזון למועד בע"ה].

עוֹד הביא להרשב"א ז"ל שם (ל"ח ע"א), שכתב דמה שלמדו מתרומה דמי פירות זיעה בעלמא, הטעם דכיון דלא חל שם תרומה על סחיטת פירות חוץ מיין ושמן, ש"מ דלא חשיב משקה אלא זיעה בעלמא, ומי סלקא כיון שרוב אכילתן ע"י שליפה ע"כ הוי כמותן. משא"כ באלו שדרך לאוכלן בעיניהן, אין מימיהן פָּהֶם.

זבראש יוסף הקשה עליו, דמה בכך שדרכן בשליקה, סו"ס זה לא גוף הפרי, והוי זיעה בעלמא.

זמו"ר נר"ו כתב שם לפרש, דהרשב"א ז"ל ס"ל כשיטת החכם צבי, דמ"ש זיעה בעלמא ר"ל דבטיל שם פרי מיניה רק לענין ברכה, אבל לא הוי פירשא בעלמא, וס"ל להרשב"א דכל שהפירות עומדים לזה ודרכם בכך יש שם של פרי עליהם אפילו בשלן וסחטן. ואילו הרב ראש יוסף סובר כהפנ"י דהוי פירשא בעלמא, וע"כ הקשה על הרשב"א ז"ל. אבל לפי שיטת החכ"צ לק"מ. וע"ש שמישב קושית הפנ"י עפ"י הסוגיא דחולין (ק"כ ע"ב) שתרומה נלמדה מבכורים, ובבכורים כתוב פרי. ולק"מ.

עו"כ מו"ר נר"ו שם (פרק י' מהמ"א הכ"ב אות ה'), דרש"י בברכות (ל"ח ע"א), כתב דר' יהושע פוטר בדבש תמרים ויין תפוחים משום דהוי זיעה בעלמא ולא חל שם תרומה עליה. והרשב"א ז"ל שם כתב דכיון דלא חל שם תרומה על סחיטת הפירות, לבד מיין ושמן, ש"מ דלא חשיבי משקים אלא זיעה בעלמא. וכתב הרב נר"ו דגם כשכבר הפריש תרומה מהפירות עצמם, ואח"כ סחט הפירות של תרומה, פקע מהם שם תרומה, דמשקין לאו בני חלות תרומה הן. וע"ש שכתב דיש לזה סיוע מהתוס' בערכין (י"א ע"א) ד"ה מנין.

ח. ובאות ו' שם כתב, דלפי זה יש ראייה מרש"י והרשב"א ז"ל לשיטת הגר"ז ז"ל מבריסק, דס"ל דלא חל שם תרומה על משקין, דזיעה בעלמא הן, וא"א לעשר שום משקין של פירות רק צריך לעשר גוף הפרי, ולכאורה הוא מבואר ברש"י והרשב"א ז"ל הנ"ל.

ושוב כתב דבאמת אין ראייה מכאן, ד"ל דהם מדברים מצד דין תורה, דבזה ס"ל לרבי יהושע דלא חל שם תרומה על משקין, ואפילו הפרישן בפירות ואח"כ סחטן פקע מהן שם תרומה, אבל מאחר דמדרבנן אסור לזר לשתות משקין של פירות, וראה

הרמב"ם פ"א מתרומות ה"ב, שכתב: וזר שאכל דבש תמרים ויין תפוחים וכיוצ"ב בשגגה אינו חייב לשלם, ואם אכל במזיד מכין אותו מכת מרדות. הרי דהמשקין אסורין מדרבנן, ושפיר י"ל דמדרבנן גם חל שם תרומה על משקין (להפריש ממשקה על משקה). וכ"כ בחזון איש מעשרות (סימן ז'). ע"ש.

וזחנז זה טוב לישב הסוגיא דברכות, אבל עדיין לא מישב הסוגיא דחולין (ק"כ ע"ב) הנ"ל, דאם נפרש כהחתם סופר שהזכרנו לעיל, דדין הטבל והשביעית וכו' נלמד מהנך שהם חמץ וחלב ונבלה, ורק הקדש הוא שנלמד מתרומה ובכורים, נמצא דאיסור טבל חל על המשקין של כל הפירות מן התורה, שבאותם שלשת הדברים אין נ"מ כלל בין זיתים וענבים ובין שאר פירות, ושם למדו מהפסוק שכתוב "נפש" לרבות את השותה שדינו כאוכל. וא"כ טבל שנלמד מהם חל על המשקין של כל הפירות מן התורה, והו"ל טבלים דאורייתא, וא"כ גם אם נימא שהתרומה חלה על המשקה של שאר פירות מדרבנן, מ"מ לא אתי דרבנן ומתיר טבל דאורייתא.

אבל לפי מה שפירשתי לעיל, דאחר שאמרו מה להנך שכן איסור הבא מאליו, ואמרו גמרינן מבכורים, וקאי על כל הנזכרים בברייתא, גם אטבל ושביעית וחדש וכו', דכולם דין אחד להם ונלמדים ממקום א', וכשא"א ללמוד אחד מהם מהנך, כולם לא נלמדים מהם, ועל כולם קאמר אלא גמרינן מבכורים, וכמ"ש לעיל. ולק"מ.

ומיחזו י"ל דאפילו לשיטת החת"ס הנז', יש מקום לומר דכל אלה שנזכרו בברייתא, הטבל והחדש וכו', שאמרו בכולן משקין היוצאין מהם כמותן. אין זה דין תורה, אלא מדרבנן קאמר. וכמו שכתב מרן הכסף משנה בהלכות מאכלות אסורות (פ"י הכ"ב) שכל הלימודים הנז' שם אינם אלא אסמכתא בעלמא. וא"כ מן התורה אין איסור טבל אלא רק מדרבנן, ומדרבנן חל ג"כ חיוב תרומה, ואתי התיקון שהוא הפרשת תרומה מדרבנן ומבטל לאיסור טבל דרבנן.

[זבאותיות] שאחרי זה (במשנ"י שם) הביא המחלוקת דהרב כפתור ופרח והרדב"ז ז"ל בתשו' ח"א (סימן תקס"ג), בקני סוכר, אי חייבים בתרו"מ ואם אפשר לעשר סוכר.

[ההמשך יבוא בגליון הבא בס"ד]

הרב שניאור ז. רווח שליט"א
רב איזורי במ.א. גזר ויר"ר המכון

פרק ז

[מתוך כת"י של ספר "תולעת שני" – דיני תולעים]

דיני חרקים בתערובת, פסולת חרקים וחיצא מן הטמא

א. הגם ששאר איסורים שנפלו לתערובת של היתר, כל שיש ששים של היתר כנגד האיסור, כל התערובת מותרת. מכל מקום חרק, כגון נמלה שנפלה לתערובת, אינה בטילה, אף אם יש בתערובת כמות של אלף ויותר של היתר כנגדה. וטעם הדבר, כיון שלנמלה יש דין "בריה" שאינה בטילה אפילו באלף¹.

ב. דין זה שבריה אינה בטלה אפילו באלף, אינו אלא מדרבנן, אולם מן התורה אף בריה בטילה כדין שאר איסורים. ולכן, במקום שיש ספק אם החרק דינו כבריה, דינו ככל ספק דרבנן דאזלינן לקולא².

1. עיי' שו"ע יו"ד סי' צ"ח ואילך, לענין ביטול שאר איסורים. אולם לענין בריה שנינו במס' חולין דף צ"ו ע"ב, שבריה שאני, ואם מכירה בנותן טעם [בדברים שנותנים טעם לשבח כגון גיד הנשה ודג טמא], ואם לאו הכל אסור. ודין זה הוא דרבנן, דמדאורייתא גם בריה בטילה ברוב, וכפי שיבואר בסעיף הבא. וכן פסק להלכה רבינו הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פט"ז הל"ו. וכן פסק מרן השולחן ערוך יו"ד סי' ק' סעי' א'. ושרצים דין בריה יש להם, וכמו שפסק הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"ב הכ"א, ובשו"ע ביו"ד שם. ואמנם יש לדעת שע"פ כללי הביטול היכא שנתערב מין במינו שייך ביטול כיון שאינו מכירו, אמנם היכא שהוא באינו מינו והאיסור נשאר שלם בפניו ולא נימוח כלל בתערובת, אין כאן ביטול, כיון שאין כאן תערובת. ועיי' לקמן סעיף י'. ולענין שרץ שדינו כבריה אין חילוק אם הוא חי או מת, וכמו שנראה ברור מכל המקומות שהוזכר בהם דין בריה, וכן הוא להדיא בהגה"מ על הרמב"ם פט"ז מהל' מאכ"א אות ב.

2. הנה מדין תורה כיון שכתוב "אחרי רבים להטות" לכן אם יש רוב היתר כנגד האיסור, האיסור מתבטל. ודין זה אף בדבר חשוב או ראוי להתכבד ואף בריה. וכ"כ רש"י במס' חולין שם בד"ה לא יועילו. ועו"ע רש"י עמ"ס גיטין דנ"ד ע"ב. והטעם שהחמירו חכמים בדין בריה שאינו בטל יבואר לקמן בסעיף הבא. ואמנם הפר"ח סי' ק ס"ק ג, כתב בשם המהרי"ל להוכיח מדעת רבותינו בעלי התוספות עמ"ס בבא מציעא ד"ו ע"ב בד"ה קפץ, שמהא שהתוס' לענין דבר שבמנין כתב שהוי מדרבנן ולענין בריה נזקק לתי' אחר ולא כתב שגם זה מדרבנן, מוכח שדין זה מהתורה. אולם אין כן דעת שאר הראשונים, וכ"ה להדיא ברשב"א ובריטב"א ברא"ש ובר"ן על הסוגיא בחולין שם, שכל דין זה אינו אלא מדרבנן. וכ"פ להלכה הט"ז על השו"ע בסי' ק ס"ק א. וכ"כ הפר"ח הנ"ל להלכה ועוד. והנה אם דין בריה אינו אלא מדרבנן יש להקל בספק, כדין כל ספק דרבנן שהוא לקולא. וכ"כ להדיא הר"ן בסו"פ גיד הנשה בד"ה גרסינן וז"ל: "ומדלענין מלקות ספיקא, לענין שתאסור תערובתה אפילו באלף נקטינן

ג. הטעם שהחמירו חכמים בבריה, הוא כיון שמצינו שחייבה תורה מלקות על האוכל נמלה שלימה, אף שאין בה כזית, ומכאן שהחשיבה תורה בריה שלימה, ועל כן אינה בטילה לעולם.³

לקולא, דבריה לא בטלה דרבנן הוא, ובספיקה דרבנן נקטינן לקולא. עכ"ל. וכ"פ רבינו הטי"ז על השו"ע סי' ק' ס"ק א. וכ"פ הרב חכ"א כלל נג סעי' ב. וכ"כ לגבי חתיכה הראויה להתכבד רבינו הרמ"א בסי' קא סעי' א' שאזלינן בספיקה לקולא, וביאר שם הש"ך בס"ק ב והטי"ז בס"ק ב' שהיינו משום שכל דין זה שאינם בטלים ברוב זה דרבנן. ואמנם כל זה שאנו נוקטים לקולא, היינו היכא שיש ספק אם זה בריה או אם זה חה"ל, אולם אם זה וודאי בריה וודאי חה"ל, בכה"ג אין ספיקא לקולא, אלא דנים לחומרא, וכ"כ הש"ך והטי"ז שם. וכוונתם כעין מה שמצינו בסו"פ אלו טריפות על תולעת שפירשה מקצתה מן הפרי התלוש, או שיצאה לאויר העולם ולא שרצה, בכה"ג אזלינן לחומרא. וכ"כ הר"ן בס"פ אלו טריפות בסוד"ה בעי רב יוסף, וכן נפסק לחומרא ברמב"ם בהל' מאכ"א פ"ב הטי"ו, וכן נפסק בשו"ע סי' פד סעי' ד. אולם בכגון בריה שחסר אבר שנתרסק שאין הנשמה תלויה בו, שהגמ' בנזיר נ"א ע"ב נשארה בספק, ע"ז כותב הר"ן הנז' בסו"פ גיד הנשה שאזלינן לקולא. ועתה ראיתי לרבי יוסף חיים בספרו שו"ת רב פעלים יו"ד ח"ד ס"ח בד"ה גס מה שכתב, דהחכם השואל רצה להקל בשתי קפה של גוי העשוי ממים שיש שם תולעים, כיון שיש צד לומר שנימוחו התולעים מחמת הבישול, וממילא יש כאן ספק, ודין דבריה הוא דרבנן ואזלינן לקולא. והשיג על זה הרב פעלים, שזה תמוה, כיון שחכמים עשו דין זה דבריה כדין איסור תורה ולא אזלינן בזה לקולא, אלא נקטינן לחומרא. ורק אם יש ספק אם זה בריה או לא, בזה אזלינן לקולא, אולם אם זה ודאי בריה רק שיש ספק מצד אחר, כגון ספק אם נמוחה, יש לזה דין איסור תורה, ואזלינן לחומרא. וזה ברור ופשוט. עכ"ד. ויש להבין את דב"ק, שהרי בכל הספיקות שהחמירו בענין תולעים אינו משום שרבנן עשאוה כשל תורה, אלא משום שיש כאן ספק איסור, וספק איסור בשל תורה לחומרא, וכיון שהלכנו לחומרא שדינו כשרץ, לכן הוא אסור, וכדין כל ספיקא דאורייתא. אלא שלכאורה מדברי הרשב"א שהביאו מרן השו"ע להלכה בסי' פ"ד סעי' ט, נראה כדבריו, ששם שנינו לענין פירות שדרכם להתלוע, אם עבר ובשלם אם אינו יכול לבדוק, מותר באכילה. ומבאר ברשב"א שהטעם משום ספק ספיקא, ספק שמא היה רחש, ואם היה שמא נמחה ונתבטל, שכל בריה מחויה מתבטלת. עכ"ד. אולם אם היה ודאי תולעת, אלא שיש ספק אם נמוח, הביא הש"ך בשם האו"ה שאין להקל באיסור תורה משום חד ספיקא. ולכאורה יש להקשות, שהרי סו"ס יש וודאי רוב היתר בתערובת נגד התולעת, וא"כ מדין תורה ודאי מותר התערובת, וכל הספק הוא שמא נשאר בריה או שהתרסקה, וכל הספק הוא בדין דרבנן, ומדוע לא נאמר ספיקא לקולא. אלא מוכרח שכיון שיש רק ספק אחד אנו מחמירים בזה, אע"ג שמעיקר דין תורה זה בטל, וע"כ כדברי הרב פעלים. ורק אם יש ספק אם זה בריה בכה"ג אזלינן לקולא. ועי' בערוך השולחן סי' ק' סעי' ד שכתב: "דכל שיש ספק הולכין לקולא ואין חילוק בין ספק העצם לספיקא דדינא". עכ"ד. ויש עוד להתיישב בזה.

3. הנה כפי שביארנו בהערה הקודמת עיקר דין בריה הוא דרבנן, והנה מד' הר"ן הנז' בהערה הקודמת, וכן הוא בריטב"א בחולין דף צ"ט ע"ב בד"ה וליבטול ברובא, מבואר שהטעם שהחמירו חכמים, הוא כיון שמצינו שאף התורה החמירה ללקות על נמלה, אע"ג שאין בה כזית, ולכן גם חכמים החמירו בזה, אולם היכא שהקלנו לענין מלקות, כגון שנתרסק אבר שאין הנשמה תלויה בו, שהוא בספק, לכן לענין ביטול הרי זה בטל, ואין לו דין בריה. כלומר כפי שמתבאר מהראשונים, כל שלוקין עליו אנו רואים שחשוב הוא, וכיון שהוא חשוב איננו בטל. והנה כעת עלה בליבי הספק, דלפי

ד. יש אומרים שבריה בטילה אם יש תתק"ס [960] היתר כנגדה. ויש מי שאומר שאם יש אלף ומאתיים היתר כנגדה היא בטילה. אולם להלכה בריה אינה בטילה לעולם אף אם יש שיעור של היתר גדול ככל שיהיה כנגדה.⁴

ז. שלשה תנאים אמרו חכמים שצריך כדי שיהיה עליו שם של בריה. האחד, שיהיה דבר שהיה בו חיות. ותנאי זה בא להוציא פרי אחד אף שהוא שלם שאין עליו דין בריה.⁵

ז. תנאי נוסף אמרו חכמים, והוא שיהיה דבר שאסור מתחילת ברייתו, להוציא עוף טהור שנתנבל שאינו אסור מתחילת ברייתו. ויש שרצו להתיר על סמך זה את התולעים ששרצו בתלוש, שכיון שאינם אסורים עד שיפרשו אין עליהם דין בריה, אולם להלכה קיי"ל שאף תולעים ששרצו בתלוש דין בריה יש עליהם.⁶

כלל זה יתכן יש חרקים שלמים שאמנם אסורים, אולם לא יהיה עליהם דין בריה, וכגון הא ששנינו בגמ' חולין ס"ז ע"ב לענין תולעים ששרצו בתלוש אולם פירשו לאור ולא שרצו בארץ, או שפרשו רק על גבי הפרי או על הגרעין או מפרי לפרי, בכל זה נשארה הגמ' בספק, וכיון שזה ספק בדיון תורה, קיי"ל לחומרא, ואסורים החרקים האלו. וכ"פ רבינו הרמב"ם בהל' מאכ"א פ"ב הט"ז, וכ"פ בשו"ע סי' פד סעי' ד. ועי' בהגהות הרמב"ם שם, וכן בכרו"פ, שהביאו שהספק רק דרבנן אולם מדאורייתא שריא. ועי' בחזו"א יו"ד סי' יד אות ה ד"ה הפמ"ג, שכתב שהספק הוא בדאורייתא, וכיון שאסור הוא מן התורה אסור. אולם לכו"ע אע"ג שאסור מ"מ אין לוקין על שרצים אלו, וכמו שסיים הרמב"ם שם "כל אלו אסורין מספק, ואין לוקין עליהם". וא"כ לפי"ז דאמרו שדין בריה תלוי בחיוב מלקות, א"כ בכח"ג שאין לוקים עליהם א"כ לא יהיה להם דין בריה. וצ"ע.

4. הנה בפ"י הר"ש עמ"ס תרומות פ"י מ"ח, כתב שבריה בטילה בקרוב לאלף, והיינו בתתק"ס, וכן כתב הרשב"א בתוה"ב בית ד שער א. וכ"ז ע"פ המבואר בירושלמי. ועי' ברשב"א בחידושי עמ"ס חולין דף צ"ז ע"ב בד"ה א"ל הבי"ע, שכתב בשם הראב"ד שבריה בטלה באלף ומאתיים. [ועי' בהערה שם בהוצאת המרכז לחינוך תורני בזכרון יעקב]. והב"ד בביאור הגר"א על השו"ע סי' ק' אות ב. ובערוה"ש סי' ק סעי' ג. אלא שלהלכה כבר פסק מרן בשו"ע בסי' ק סעי' א, שבריה אינה בטילה כלל. אלא שאפשר לצרף דיעות אלו במקום הספק, וכפי שנתבאר בשו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' ח בד"ה גם מה. ועיי"ש.

5. כללים אלו נלמדים מסוגיות הש"ס במס' מכות במשנה ריש פרק שלישי, ובגמ' שם דף יז ע"ב. ובגמ' בחולין דצ"ו ע"ב ובדף ק ע"א. וביאר היטב רבינו הר"ן בסו"פ גיד הנשה בד"ה גרסי' בגמ', את כל התנאים. ובתוס' עמ"ס מכות דף יז ע"א בד"ה ורבנן, פליג וס"ל שאי"צ חיות, שא"כ ג"ה אין בו חיות, וס"ל שהכלל הוא אם יחלק אם שמו עליו או לא. ומרן בשו"ע בסי' ק סעי' א, הביא את כל התנאים יחד. כך שאם חסר אחד מן התנאים אין עליו שם בריה. ועי' בביאור הגר"א אות ו. ועי' לקמן הערה 7 שהתנאי של שלם הוא אף אם יחלק ונשאר שמו עליו. עיי"ש.

6. תנאי זה נזכר במקורות הנז' בהערה הקודמת. והנה ע"פ תנאי זה רצה להתיר בספר כרתי ופלתי סי' ק' ס"ק ד, את התולעים שגדלו בתלוש, דכיון שאינם אסורים מתחילת ברייתם אין להם דין בריה. אלא שסיים שמ"מ ח"ו להקל בזה. וכ"כ חידוש זה בשו"ת טו"ד תליתאה ח"א סי' ק"ס. אלא שכבר דחו האחרונים טעם זה, ועי'

ז. תנאי שלישי אמרו חכמים, שעל מנת שיהיה לו דין בריה צריך שיהיה דבר שלם. ולכן בריה שתרכסה, או שנחתך ממנה אפילו אבר אחד, ואפילו שאין הנשמה תלויה בו, אין לו דין בריה, ובטל בהיתר כדין שאר איסורים.⁷

ח. יש אומרים שתולעים קטנים מאד, אינן חשובות שיהיה עליהן דין בריה. אולם אין הלכה כן, אלא גם לתולעים אלו יש דין בריה, כיון שסוף סוף אם אכל תולעת כזו לוקה עליה, וא"כ היא חשובה, ושם בריה עליה.⁸

[המשך הפרק יפורסם אי"ה בגיליון הבא]

בחוות דעת סי' ק ס"ק ה, שדחה, והוכיח שהם נקראים אסורים מתחילת ברייתם. וכן דחה דבריהם מרן הרחיד"א זצ"ל בשו"ר ברכה סי' ק אות ד. וכן דחה דבריהם בשו"ת רב פעלים יו"ד ח"ד סי' ח בד"ה ודע לכאורה, והביא שם את הרב תפארת אדם, והרב גינת ורדים, ובשו"ת חקרי לב יו"ד א, סי' ס"ג, שדחו את דבריהם לחלוטין. וכן העלה להלכה מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יחווה דעת ח"ו סי' מז בערה שם. ועו"ע למו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א בשו"ת שמע שלמה ח"א יו"ד סי' א' אות ה', שהעלה שעיקר הטעם שנחשבים בריה הם כדברי השו"ב הנז', וע"ש.

7. תנאי זה נתבאר מקורו לעיל בהערה 5, ותנאי זה נפסק בשו"ע סי' ק ס"ק א. ומבאר הטי"ז שם בס"ק ב, שלא תאמר שאם נשאר שמו עליו אע"ג שאינו שלם שיהיה לו דין בריה (עי' תוס' עמ"ס מכות דף יז ע"א). קמ"ל שצריך דווקא שיהיה שלם. וכן כתב הש"ך בס"ק ו, שאפי' נחתך אבר שאין הנשמה תלויה בו ג"כ אין לו דין בריה, וכ"ז מתברר מדברי הר"ן בסו"פ גיד הנשה הנז' לעיל. וכן הוא בביאור הגר"א בס"ק אות יא. ומרן בשו"ע חזר על הדברים גם בסימן קא סעי' ו. והנה מכל זה שמרן לא חילק בין סוגי השרצים, ובכולם ס"ל שצריך שיהיה שלם, מוכח לכאורה שלא כדעת הש"ך שכתב לחדש בס"ק ק"ד ס"ק ג' ששמונה שרצים שדינם שאסורים בכעדשה, לוקין על אכילתן בכעדשה. והם נחשבים בריה בכעדשה אע"ג שאינם שלימים. ועי"ש בטי"ז שחלק ע"ד. ובנו"כ על השו"ע שם.

8. עיי' בספר ערוך השולחן סי' ק סעי' טז שכתב בשם ספר משכנות יעקב סי' לא, שתולעים קטנות כמו המילבין הקטנים, שמחמת עוצם קטנותם נאבד ממשן, אין להם דין בריה, כיון שהן אינן חשובות בפני"ע. עכ"ד. והנה אה"נ לענין חה"ל ודבר חשוב, שאינם בטלים עקב חשיבותן, שפיר מסתברים דבריו, כיון שהכל תלוי בחשיבות. ואולי לפי מה שכתב בספר ראש יוסף עמ"ס חולין דף צ"ו ע"ב, שגם בריה אינה בטילה כדין חה"ל, שזה משום חשיבות, יש מקום לדבריו. אולם לפי מה שאנו נוקטים כדעת הראשונים שבריה אינה בטילה כיון שלוקים עליה, ומכאן נובע חשיבות הבריה (עי' לעיל הערה 3), א"כ גם תולעים קטנות מאד, כל שנראים לעין, וכמבואר לעיל בפרק שני ס"ג, אם אכלם לוקה עליהם, וא"כ מבחינה זו הן נחשבים, וממילא דין בריה עליהם. וכן דחה דבריו בעל הערוה"ש שם, עי"ש.

הרה"ג רבי אליהו לוי שליט"א
ראש בה"מ לדיינים יד הרב נסים
ור"מ כנסת יחזקאל ומנחת אליהו

חיוב תרומ"ט בעצמים שונים

[המשך מהגליון הקודם]

ז'חנח איתא בגמרא בשבת (דף צה,ב): אמר רבא חמש מדות בכלי חרס, ניקב במוציא משקה, טהור מלטמא גיסטרא, ועדיין כלי הוא להכשיר בו מי חטאת. ניקב בכונס משקה, טהור מלקדש בו חטאת, ועדיין כלי הוא להכשיר בו זרעים. ניקב כשורש קטן, טהור מלהכשיר בו זרעים, ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים. ניקב כמוציא זתים, טהור מלקבל בו זיתים, ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים. ניקב כמוציא רימונים, טהור מכלום. ואם מוקף צמיד פתיל, עד שיפחת רובו. ע"כ.

פ'רזש הגמרא: חמש דינים בכלי חרס, אם היה שבר כלי שאפשר להשתמש בו, והוא קבל טומאה, אינו נטהר בכך. ניקב כמוציא משקה, אין בו תורת גיסטרא, דכלי הוא ומקבל טומאה, וכלי הוא לקדש בו מי חטאת. ניקב ככונס משקה, בטל מתורת כלי לקדש בו מי חטאת, ועדיין הוא נחשב ככלי, אם היו בתוך הכלי זרעים ונטמאו, אין זרעים אלה נחשבים כמחובר ולא מקבלין טומאה, ואם הוכשרו לקבל טומאה, הרי הם טמאים, דכתלוש הם. וכתב רש"י שם בד"ה ועדיין וכו', הזרעים בתוכן דכתלושין הם דאפילו לרבנן, שאין נקב זה ראוי להריח לחלוחית הקרקעות. ניקב כלי חרס כשורש קטן, הרי הוא נחשב כמחובר שיונק מנקב זה מהקרקע, והוא טהור מלהכשיר בו זרעים, ואין זרעים אלו מקבלין טומאה, ועדיין הוא ראוי לקבל זתים. והוא שיעור לטומאה בכלי חרס. ניקב כמוציא זתים טהור מקבלת טומאה של כלי חרס, אבל עדיין ראוי הוא לקבל רימונים. ואם יחדו לרמונים מקבל טומאה. ניקב כמוציא רימונים, אין עליו תורת כלי, ואינו מקבל טומאה. ואם היה הכלי טמא נטהר, ואם היה הכלי מוקף צמיד פתיל ובתוכו אוכלין, מציל הכלי חרס את האוכלין, ואינן מקבלין טומאה באוהל המת עד שיפחת ברובו, ואז כל אשר בתוכו יטמא.

נ'ראז מדברי הגמרא שאין כלי חרס מתבטל מדין מחובר אלא אם כן ניקב פחות משורש קטן, וכמו שכותב רש"י שאין זה נקב ראוי להריח לחלוחית הקרקע. וכן פסק הרמב"ם הלכות כלים (פ"ט ה"ב).

ז'לכאורז קשה, לרש"י שאומר שספינה של חרס אינה צריכה לינקב, ואינו נקוב כנקוב דמי, והרי הגמרא אומרת שכלי חרס שניקב פחות משורש קטן הרי הוא כתלוש, ואינו נחשב כמחובר אלא אם ניקב כשורש קטן. וכבר עמדו על זה

התוספות שם בד"ה טהור מלהכשיר זרעים. ואלו דבריהם: משמע דכלי חרס בעי נקיבה, ודלא כפירוש הקונטרס בפ"ק דגיטין (דף ז,ב), שפירש דספינה של חרס דכיון שהיא של עפר חשובה כנקובה ועת לקצר. ע"כ.

ונראה לי להסביר את רש"י, שיש לחלק בין ספינה שהיא גדולה ורחבה, שהיא מחרס, ולא בעי נקיבה, לבין עציץ שהוא קטן, ובעי נקיבה כשורש קטן כדי שיחשב כמחובר. ספינה של חרס שהיא גדולה, היניקה מסייעת לזריעה, ואע"פ שאינה נקובה, כנקובה דמיה. לא כן עציץ, שהוא קטן, צריך נקב כשורש קטן כדי לינק.

ועוד אפשר לומר שספינה מתלחחת מחמת המים ויונקת, מה שאין כן כלי חרס שצריך להיות בו נקב כשורש קטן כדי לינק, והוא כדי לחייב בתרומה ומעשר מדאורייתא, אבל מדרבנן חייב אפילו בעציץ של חרס שאינו נקוב, וכמבואר בגמרא בברכות (מז,ב), אכל טבל ומעשר ראשון וכו' אין מזמנין עליו. טבל פשיטא, לא צריכא בטבל טבול מדרבנן. והכי דמי בעציץ שאינו נקוב.

נמצא דפליגי רש"י ותוספות, אם יש לדמות עציץ לספינה. התוספות מדמין עציץ לספינה, ורש"י אין מדמה עציץ לספינה.

זמרון השו"ע (או"ח סימן של"ו ס"ח) פסק, עציץ אפילו אינו נקוב יש לזהר מליטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתידות או איפכא, בין שהוא של עץ, ובין של חרס וכו'. וחשש מרן השו"ע לשני השיטות. ודימה דין ספינה לדין עציץ.

וזנח איתא בגמרא בשבת פרק המוציא יין (דף פא,ב) אמר אביי פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתה, היה מונח ע"ג קרקע, והניחו על גבי יתידות, מיחייב משום תולש. היה מונח ע"ג יתידות והניחו ע"ג קרקע, חייב משום נוטע. וכתב רש"י שם בד"ה האי פרפיסא: עציץ נקוב שזרעו בו, חייב משום תולש, דאינו נהנה שוב מריח הקרקע, ולי נראה דהאי חייב לאו דוקא, אלא אסור משום דדמי לתולש, דאי חייב ממש קאמר, היכי שרי רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח וכו'. נראה מרש"י שאם לוקח עציץ נקוב מהקרקע, ומניח אותו למעלה באויר, אסור מדרבנן, משום תולש. וכן אם היה למעלה באויר והניחו על גבי קרקע, אסור מדרבנן, משום נוטע. וכן כתבו התוספות שם בד"ה והניחו, האי מיחייב מכת מרדות מדרבנן, כדפירש בקונטרס. ע"כ. וכן הוא בהגהת אשרי (פ"ח ס"ב) שאינו אלא מדרבנן. וכתב, א"כ משמע אם הפסיקו לגמרי בעצים או בבגד, דפסיק יניקתו לגמרי, שייך בו תלישה ונטיעה מדאורייתא. ע"כ.

אמנם הרמב"ם הלכות שבת (פ"ח ה"ד) כתב, גבשושית של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה ע"ג יתדות, חייב משום תולש, הייתה ע"ג יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע. וכל מקום שהרמב"ם כותב חייב הוא מדאורייתא.

ומרן השו"ע או"ח (סימן של"ו ס"ח) כתב, עציץ אפילו אינו נקוב יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע, ולהניחו ע"ג יתדות או איפכא, בין שהוא של עץ, בין של חרס. ע"כ.

סובר מרן שאפילו עציץ שאינו נקוב, בין של חרס בין של עץ, יש ליזהר שלא ליטלו ולהניחו על גבי יתדות, והוא אסור מדרבנן. וצריך לומר שמרן השו"ע סובר כרש"י, שאם נוטל עציץ נקוב ומניחו על גבי יתדות אסור מדרבנן. ע"כ כתב יש ליזהר מליטול עציץ שאינו נקוב ולהניחו על גבי יתדות. דאם נאמר שמרן סובר שאם נוטל עציץ נקוב ומניחו על גבי יתדות אסור מדאורייתא, לא היה כותב יש ליזהר מליטול עציץ שאינו נקוב ולהניח על גבי יתדות, שהרי רש"י סובר עציץ של חרס לא בעי נקיבה, ואפילו אינו נקוב יונק, ולתוספות עציץ של עץ לא בעי נקיבה, ואפילו אינו נקוב יונק. אם כן יש כאן ספק דאורייתא, אם כרש"י, או כתוספות. אלא ודאי מרן סובר דליטול עציץ ולהניחו על גבי יתדות אסור מדרבנן, וחשש מרן השו"ע לסוברים שדין ספינה ועציץ שוין.

וכתב שם בהגהות רבי עקיבא איגר, אפילו אינו נקוב יש ליזהר מליטלו. וסוגיא דהאי פרפיסא מיירי רק בעציץ נקוב, אבל באינו נקוב יש לומר דליכא איסור כלל, כיון דעל הקרקע נמי אין לו יניקה מהקרקע, ובמה שנוטלו ומניחו על מקום אחר לא עביד מידי, ובפרט שהניחו על יתדות. דגם בנקוב הוא דרבנן, וא"כ בעציץ שאינו נקוב דלית ביה תלישה מדאורייתא, יש לומר דהאי כמו גזירה לגזירה, ואולי דטעם השו"ע מכח הספק אם דינא דעציץ שאינו נקוב בעץ. או בחרס. ע"כ.

ורא שם בהגר"א שכתב: מרן חשש לשני הפירושים, וכתב ובירושלמי משמע כדעת רש"י, והביאו הר"ש בהלכות עורלה, וכן פסק בטור יו"ד סימן רצ"ד וכו', אבל הרמב"ם בפ"י ה"ח מהלכות מעשר שני ונטע רבעי ושו"ע יו"ד שם, כתב סתם עציץ, אפילו אינו נקוב. ע"כ. וראה הגר"א יו"ד (סימן רצ"ד סק ס"ד) בדין ערלה דאע"פ שאינו נקוב חייב, ואלו דבריו: אע"ג דבירושלמי אמר כלי חרס, סבירא ליה כ"ש בשל עץ, וכשיטת תוספות בפ"ק דגיטין ובמנחות שם. אבל הרא"ש והטור כתבו כאן כשיטת רש"י ודוקא בכלי חרס. אבל בירושלמי משמע כדברי הרמב"ם, דבכל ענין, מדאיבעיא להו אי מהני ג"כ לזרעים, הואיל והשרשים של האילן ניקבו אותו כבר, אבל לשיטת רש"י אין צריך לזה, דהא נקוב הוא לכל דבר. ולשיטת הרמב"ם דלא מפליג בכל מקום לשל חרס, או של עץ, דסבירא ליה דוקא בספינה מחלקינן בין עץ

לחרס, שהמים מלחלים אותה. ועיין תוספות מנחות שם ובפ"ק דגיטין ור"ש בפ"ב דחלה מ"ב, ועמ"ש באו"ח סימן שלו ס"ח. ע"כ.

לדברי הגר"א דוקא בספינה מחלקים בין עץ לחרס, שהמים מלחלים אותה. אבל בעציץ אינו נקוב ונקוב דין אחד להם, ואין הבדל בין חרס לעץ. וכמו שהבאתי את דברי הרדב"ז לעיל. כל מקום שכתב הרמב"ם סתם עציץ נקוב, לא חילק בין חרס לשל עץ. ולענין תרומה (פ"י הט"ו) כתב הרמב"ם, עציץ נקוב הרי הוא כארץ, וכמה יהי בנקב כדי שורש קטן. הוא בין בעציץ של חרס, ובין עציץ של עץ.

תמצית דבר: לענין שבת, מרן השו"ע באו"ח (סימן של"ו ס"ח) החמיר בדבר, וכתב עציץ אפילו אינו נקוב יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע, ולהניח על גבי יתדות, או איפכא. בין שהוא של עץ, בין הוא של חרס.

לענין טומאת זרעים, כתב הרמב"ם בהלכות תרומות (פ"ה הט"ו): עציץ נקוב הרי הוא כארץ, וכמה יהיה בנקב כדי שורש קטן. ע"כ. מפשט דבריו נראה שבכל עציץ מיירי, ועציץ נקוב דינו כמחובר בתנאי שהנקב הוא כשורש קטן.

ספינה גוששת, כתב הרמב"ם בהלכות תרומות (פ"א הלכה כ"ג): עפר חוצה לארץ הבא בספינה לארץ בזמן שהספינה גוששת לארץ, הרי הצומח בה חייב בתרומה ומעשרות ושביעית כצומח בא"י עצמה. ע"כ.

ולחרדב"ז שם בספינה של עץ מיירי. וכן כתב הגר"א (יו"ד סימן רצ"ד ס"ק ס"ד). וסבירא להו דדוקא בספינה מחלקינן בין עץ לחרס, שהמים מלחלים אותה. ועיין מל"מ הל' ביכורים פ"ב ה"ט.

כתב הטור חו"מ (סי' רב סע' ב): היו העציץ והזרעים שבו הכל לאחד, והקנה שניהם לאחר, החזיק בעציץ לקנות הזרעים אף העציץ לא קנה. החזיק בזרעים קנה עציץ, שהם חשובים כקרקע, כיון שהם מחוברים לקרקע, אבל העציץ יש לו דין מטלטלין. ע"כ.

וכתב שם ב"י, גבי החזיק בזרעים קנה עציץ: כתבו התוספות [גיטין כב, ב בד"ה החזיק בזרעים], צריך עיון אם צריך לומר אגב וקני כמו בעלמא (קידוין כז). או שמא הכא לא צריך, דכיון דצריך עציץ לזרעים, בטל אגב זרעים. והר"ן שם כתב בשם התוספות דפשיטא להו דלא צריך אגב וקני. וכתב הב המגיד בפרק ג' מהלכות מכירה (הט"ו), דהכא בעציץ נקוב עסקינן, ומשום הכי מחשבי זרעים שבתוכן כקרקע. הא אילו אינו נקוב, אף לזרעים דינן כמטלטלין. ודע דבפרק קמא דגיטין (ז, ב) פירש רש"י

(ד"ה הבא), דעציץ של חרס אע"פ שאינו נקוב כנקוב דמי, ובשל עץ דוקא הוא דבעינן שינקב ליחשב כקרקע. והתוספות (ד"ה עציץ) כתבו דר"ת מפרש איפכא, דשל עץ אע"פ שאינו נקוב כנקוב דמי, ובשל חרס דוקא הוא דבעינן שינקב ליחשב כקרקע. ע"כ. נראה שה"ה לומד בדברי הרמב"ם שסתם עציץ הוא בין של חרס בין של עץ, ועציץ שאינו נקוב דינו כמטלטלין. ועוד נראה מדברי הרב המגיד, דעציץ נקוב נחשב כקרקע. וכן הקנינים שלו הם כקרקע, ואין הבדל אם העציץ של חרס או של עץ. והב"י כתב, ודע שזוהי מחלוקת רש"י ותוס' גיטין (דף ז, א), לרש"י עציץ של חרס לא צריך לינקב, ולתוספות עציץ של עץ לא צריך לינקב. ומרן השו"ע חו"מ (סימן רב ס"ב) כתב היה העציץ והזרעים שבו הכל לאחד והקנה שינהם לאחר, החזיק בעציץ לקנות הזרעים אף העציץ לא קנה. החזיק בזרעים קנה עציץ ע"כ. וכתב רמ"א, וי"א דוקא בשל עץ בעינן נקוב, אבל של חרס אינו נקוב כנקוב דמי (רש"י פ"ק דגיטין) וי"א איפכא (תוספות שם). ע"כ.

מִרְן השו"ע סתם ולא חילק בין עציץ של חרס לעציץ של עץ, ורמ"א כתב וי"א דבשל עץ בעינן נקוב, וי"א איפכא. וראה בביאור הלכה או"ח (סימן שלו ס"ח) בד"ה מעציץ שאינו נקוב, שכתב, ודע דבח"מ סימן רב ס"ב מובא מחלוקת ד"א דבעציץ עץ אפילו אינה נקובה כנקובה דמי, משום דעץ מתלחח ויונק מהקרקע, ולא בעינן נקובה, רק גבי כלי חרס. וי"א דאדרבא בחרס בעינן נקובה, משום דדמיה לעפר, משא"כ בעץ. ע"ש. ובאמת יש עוד שיטה שלישית, המובאת בתוספות מנחות (פה, ב) ע"ש, דבחרס בעי נקובה, ובעץ אפילו אינו נקוב. ואכמ"ל. ע"כ.

וְכַתֵּב במשנה ברורה (סימן שלו ס"ק מב), אבל מעציץ נקוב חיובא נמי יש בזה, לפי שיונק מן הקרקע ע"י הנקב שמריח לחלוחית הקרקע דרך שם, ואפילו היה הנקב קטן כ"כ שהוא בכדי שיצא ממנו שרש קטן, שהוא פחות מכזית, ואפילו אם היה הנקב בדופן העציץ, כיון שהוא כנגד מה שטמון מן הגזע בעפר, וכ"ש אם הוא בשוליו נגד השורש. ע"כ.

וְחֻזָּא כדברי הרמב"ם שכתב הלכות שבת (פ"ח ה"ד), גבשושית של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה ע"ג יתידות חייב משום תולש, היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע. ע"כ.

וְעוֹד שם בביאור הלכה, אפילו אינו נקוב, לכאורה הטעם דר"ל דבנקוב יש איסור דאורייתא, וכדעת הרמב"ם. לכן החמיר על כל פנים באינו נקוב מדרבנן. אבל א"כ לא היה לו לסתום בסי' ש"ב ס"ג דצורר שעלו בו עשבים מותר לקנח בו, דמשמע אפילו להגביהו מן הארץ. דאין מתירין איסור דאורייתא בשביל זה. אלא ודאי דסבירא ליה להמחבר שם כשיטת רש"י ותוספות שם. וכמ"ש המ"א שם. אלא

הנכון כמו שכתב הגר"א, דחשש לשיטת הסוברים דאחד מהני כלים אינו נקוב כנקוב דמיא. וחש לשני הפירושים. ותימה על בה"ג שציין על המחבר שהוא מהג"א, ובהדיא איתא שם עציץ נקוב. ע"כ. וכן כתב בכף החיים (סימן שלו ס"ק נב) שמרן סובר שדין פרפיסא אינו אל מדרבנן.

איתא במשנה דמאי (פ"ה ה"י) עציץ נקוב הרי זה כארץ, תרם מהארץ על עציץ נקוב, מעציץ נקוב על הארץ, תרומתו תרומה. משאינו נקוב על הנקוב תרומה, ויחזור ויתרום. וכתב רבינו עובדיה, הטעם, דמן הפטור על החיוב הפריש ולא תרומה היא, הילכך יחזור ויתרום. וראה משנה ראשונה שם דמ"מ חייב מדרבנן.

ונראה שהיא גמרא מפורשת בברכות (דף מז,ב), אכל טבל ומעשר ראשון וכו' אין מזמנין עליו. טבל פשיטא, לא צריכא בטבל טבול מדרבנן. והיכי דמי בעציץ שאינו נקוב.

ורא רש"י גיטין (ז,ב) בד"ה באנו למחלוקת ר"י ורבנן, לרבנן אורא כמאן דמנחא דמי. ולר"י לא מחייב במעשר מדאורייתא עד דמנחא אארעא. ע"כ. משמע שאם לא מנחא אארעא והמים מפסיקין חייב במעשר מדרבנן. והוא הדין עציץ שאינו נקוב ואינו יונק, חייב במעשר מדרבנן. ובאופן שאין הנוף פונה לקרקע. שאם הנוף פונה לקרקע, הולכין אחר הנוף, וכמבואר בגמרא גיטין (דף כב,א) בדאשרוש כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בדלא אשרוש. והלכה כרבא שהולכין אחר הנוף. וכמבואר בהרמב"ם הלכות תרומות פ"א הכ"ה.

ורא ספר מעשה רוקח על הרמב"ם הלכות תרומות (פ"א הכ"ג) בדין עפר של חוצה לארץ הבא בספינה לארץ, שחייב במעשר ושביעית. וכתב עליו, ורבינו סתם הדברים כדרכו הטוב להעתיק הלשון השנוי. וכבר כתוב פ"ה דמאי, דכל כלי שאינו נקוב אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא מדבריהם. ע"כ. ולכאורה נראה מדבריו, דיש לחלק בין ספינה לכלי שאינו נקוב ואין הבדל בין חרס לעץ. וכדברי הרב המגיד. וראה חזון איש כלאים סימן יג ס"ק ט"ז דדוקא באילן חשיב חרס כנקוב. אבל לא בזרעים.

סיכום הדברים:

עציץ שאינו נקוב שעשוי מחומר קשה, כגון אדניות מפלסטיק אינו חייב בתרומות ומעשרות מדאורייתא, אבל חייב בתרומות ומעשרות מדרבנן.

עציץ של חרס או של עץ שאינו נקוב, במחלוקת שנויה. על כן אין להחשיב את זה כנקוב, לעין להפריש מן הנקוב על עציץ של חרס, או עץ שאינו נקוב.

כל עציץ שאינו נקוב אם הנוף פונה לקרקע, וה"ה עציץ נקוב ולא השריש בקרקע, הולכין בו אחר הנוף. ואם עקרו בארץ ונופו בחוץ לארץ, הולכין אחר הנוף. כמבואר בהרמב"ם הלכות תרומות פ"א הכ"ה.

ספינח גוששת, כתב הרמ"ם הלכות תרומות פ"א הכ"ג עפר חוצה לארץ הבא לספינה לארץ, בזמן שהספינה גוששת לארץ, הרי הצומח בה חייב בתרומה ומעשרות ושביעית כצומח בארץ ישראל. ולהרדב"ז והגר"א בספינה של עץ מיירי וכן דעת המשנה למלך. ומרן השו"ע החמיר בדני שבת, שאפילו עציץ שאינו נקוב בין של חרס, ובין שלעץ, יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע, ולהניחו על גבי יתדות. והוא מחמת הספק. ובדיני חושן משפט כתב מרן בסתמא דבעציץ נקוב אם החזיק בזרעים קנה עציץ, אבל אם העציץ אינו נקוב, אפילו החזיק בזרעים לא קנה עציץ.

וזרמב"ם בהלכות תרומות פ"ה הט"ו פסק, עציץ נקוב הרי הוא כארץ, וכמה יהיה בנקב כשורש קטן. ע"כ. ופשט דברי הרמב"ם בכל עציץ מיירי ודינו כמחובר. ועציץ שאינו נקוב אין דינו כארץ.

עציץ של חרס או עץ, שאינו נקוב, מחמת הספק אין מפרישין מהם אחד על השני, ואין מפרישין מעציץ נקוב עליהן. מה שאין כן באדניות פלסטיק, שאינם יונקים, הם פטורים מתרומות ומעשרות מדאורייתא. ועל כל פנים חייבים מדרבנן. ויכולין להפריש תרומות ומעשרות אחד על השני. והוא מן הפטור, על הפטור.

הרב דוד אביטן / העורך

בגדרי קדושת עולי בבל וכיבוש מלכי בית חשמונאי

וגבולות ארץ ישראל לענין ערלה

א. הטעם שקדושה שניה קדשה לעתיד לבא

הרמב"ם פוסק כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, וקדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ומבאר הטעם בזה בהל' תרומות פ"א ה"ה, וביותר בהל' בית הבחירה פ"ו הט"ז. וז"ל: "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם, ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש, אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה, הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה".

והדבר צ"ב, וכבר עמד בזה הכס"מ שם, מדוע אלים כח החזקה מכח הכיבוש, שנשאר כח החזקה אחר שגלו, ואילו הכיבוש בטל. וגם למה לא נאמר שבכיבוש נמי יש חזקה, ובמה אלים החזקה ללא כיבוש מכיבוש וחזקה. [ומ"ש הצ"ח בברכות ד, א, ליישב, דלא כיונו לקנות בחזקה. ע"ש. הוא קשה מאוד, דלא דמי כלל לעודד בנכסי הגר כו', דכוונת מרן פשוטה, דודאי עצם הכיבוש הוא חזקה. ופשוט שכן הוא. וש"ר שכ"כ להדיא הרשב"א בגיטין לז, א דכיבוש הוא חזקה. ע"ש].

והרדב"ז בהל' תרומות שם כתב שבקדושה שניה קדושה בפה ובקדושה ראשונה לא רצו לקדשה בפה כו'. ע"ש. והוא קשה מאוד, דאינו כן דברי הרמב"ם בהל' בית הבחירה, ובהל' תרומות לשונו קצר, ולא ביאר שם כלל מדוע קדושת עזרא קדשה לעת"ל. ע"ש. וצ"ע אם לא ראה הרדב"ז מ"ש הרמב"ם בהל' בית הבחירה. [ופלא בעיני על כמה אחרונים שסמכו על דברי הרדב"ז, נגד המפורש ברמב"ם]. ולפנינו יתבאר בס"ד, דגדר הקדושה שמדובר בה כאן, אינו בגדרי קדושת פה כלל, וכמ"ש בספרי שויבא להלן "כל מקום אשר תדרוך כו' כל מקום שתכבשו ה"ה שלכם". וגם לכאן' לדברי הרדב"ז היה ראוי שקדושת ירושלים שקדשה בפה תהיה קדושה

לעתיד לבא גם לגבי מצוות התלויות בארץ ולא רק לגבי קדושת המקדש. והגם שבאמת יש מי מהאחרונים שכ"כ, אבל כבר הוכיחו רבים, ובראשם הרדב"ז סי' תשל"א ורבינו החיד"א במחזיק ברכה בא"ח סי' קנ"א בקר"א, שאינו כן. כיע"ש. ועמ"ש באוצר התשובות שביעית פ"א אות כ"ג.

גם הנה מפורש ברמב"ם בהל' תרומות ובהל' בית הבחירה דקדושה שניה היא דווקא מה שקדש עזרא עצמו ולא מה שהחזיקו אח"כ. וצ"ב מדוע.

עוד יש לעמוד בדברי הרמב"ם בזה, מדוע כתב בהל' בית הבחירה שם "אבל חיוב הארץ בשביעית וממעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים" כו'. למה פרט והזכיר "חיוב שביעית ומעשרות" כו'. ולא כתב בפשיטות "אבל קדושת הארץ" כו', דהא לכאורה הקדושה הוא לכלל מצוות הארץ. וכמו שבאמת כתב הרמב"ם ברישא: "שביעית ומעשרות וכיוצא בהם". וכן בסיפא בקדושת עזרא, לא הזכיר אלא שביעית ומעשרות ותו לא.

[זכר] עמדו בזה רבים ליישב קושית מרן בכס"מ הנ"ל, ולא ראיתי כעת כל הספרים המדברים בזה, אבל ממה שראיתי קרוב בעיני דרכו של מהר"י הלוי בספר לב שלמה בליקוטים בהל' ביה"ב, אלא שקיצר מאוד, וגם יש להוסיף ולבאר כמה פרטים שלא נגע בהם].

וזכר אף בזה, דהנה כתב הרמב"ם בהל' מלכים פ"ה ה"ו: "כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כבוש רבים, והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, והוא שכבשו אחר כבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה". וצ"ב למה כתב שיש לו דין ארץ ישראל 'שכבש יהושע' לכל דבר, הרי בקדושה שניה עסקינן, ולמה תלאו ביהושע.

ונראה דההבדל בין קדושה שניה לראשונה לדעת הרמב"ם אינו הבדל במהות הקדושה כלל, אלא הבדל בקניינים. דהן אמנם ארץ ישראל מובטחת לאברהם אבינו ע"ה ע"י הקב"ה, אבל כדי שיתחייבו במצוות התלויות בה, צריך שתהיה קנויה לישראל בקנין, שהרי חיוב תרומה וביכורים ושביעית ודומיהם מן התורה, הוא על בעל השדה דווקא, וע"כ צריך שתהיה קנויה לו בקנין כדי שיהיה בעלים ויתחייב במצוות הארץ. וזהו גדר הקדושה שעוסק בה הרמב"ם כאן, ומחלק בין קדושה ראשונה לשניה. ולכן גם פתח וכתב "קדושה" ואח"כ סיים "חיוב", כי קדושה זו מהותה חיוב במצוות הארץ. ולכן גם הזכיר תרומה ושביעית דווקא. וכדלהלן.

זס"ל להרמב"ם דכיבוש קנין מדיני הקניינים הוא¹, אלא שהוא קנין המיוחד למלכים, וזהו הדין בכיבוש, דכח החזקה שלו לא מועיל אלא כל זמן שהארץ כבושה תחתם מכח הכיבוש, וכשבטל הכיבוש בטלה החזקה. וזהו שכתב "ומשנלקחה א"י מהם ובטל הכיבוש כו' שהרי אינה מן ארץ ישראל". משא"כ קנין חזקה, שם הדין הוא שגם אם נסתלק המחזיק מהשדה לאחר שהחזיק בה לקנותה, אכתי שלו היא מכח מה שקנאה בחזקה. וכיון שבבית שני ברשות כורש מלך פרס שמשל בארץ ישראל ובכל העולם [כמבואר בריש עזרא: כה אמר כורש מלך פרס כל מלכות הארץ נתן לי ה' כו'. ע"ש] עלה עזרא, והחזיק בארץ שנתרצה כורש לתת ליהודים, והחזיקו בה על מנת לקנותה, לכן שפיר משגלו ממנה עדיין הארץ מחוזקת היא, אפי' אם יצוייר שאח"כ לא יהיה בה אפי' ישראל א' כלל. וזהו המעלה של הקנין הזה של עזרא על פני קנין הכיבוש דיהושע.

ב. מה שכבשו מלכי חשמונאי אם יש לו דין כיבוש

מז' שכבשו מלכי חשמונאי מאוחר יותר, גם אם היה לו דין כיבוש רבים, מכל מקום כשגלו ממנה ולא הייתה כבושה תחת ידם, בטלה קדושתה, כמו כיבוש ראשון. וכמבואר ברמב"ם בהל' מלכים פ"ה ה"ו, הנ"ל, שכתב: "כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כבוש רבים, והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, והוא שכבשו אחר כבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה". נמצא א"כ שכל מה שכובשים ומחזיקים בכח 'כיבוש' אין לו דין של קדושה שניה, אלא דין של ארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, שהדין הוא שבהבטל הכיבוש בטלה הקדושה, שהרי אינה מארץ ישראל, כמשנ"ת. וזה ברור. ומוכח כמ"ש, שגדר קדושה ראשונה ושניה אינו גזה"כ או מעלות שונות, אלא קנינים שונים. ודוק.

וגם הרי מפורש להדיא בלשון הרמב"ם בהל' תרומה הנ"ל, וביותר בהל' בית הבחירה, דדוקא מה שהחזיק עזרא הוא שנתקדש בקדושה שניה. ובודאי לא נעלם מהרמב"ם שהחשמונאים כבשו כמה ערים כו', וידע מהמסופר בספרי יוסיפון כו', ובכל זאת כתב דליתא, דרק כל מה שהחזיק בו עזרא ועולי בבל הוא דיש לו דין קדושה שניה. והדבר פשוט, דכיון שמה שהחזיק היה ברשיון של כורש, ולכן היה לו דין חזקה דרבים, והועילה חזקה זו לקדש את הארץ, א"כ מה שהרשה לו כורש

¹ וזהו נמי הדין של עמון ומואב שטהרו בסיחון, דעל ידי הכיבוש שכבשם סיחון הפקיע וקנה הארץ בכח הכיבוש מידם. ואילולי היה לכיבוש דין קנין איך אפשר לישראל להחזיק בה אח"כ, נגד הכתוב בתורה. וכמבואר כן בחי' הרשב"א בגיטין ל"ז סוף ע"ב. ע"ש. וע"ע בחי' הלכות לגר"ד מקרלין ח"ב דף ל"ח. מובא בהר צבי או"ח ח"ב סי' ע"ד. וע"ש סי' פ"ז מביא דברי הרשב"א. ועי' גם בדבר אברהם ח"א סי' י' שהאריך בזה.

להחזיק על זה הוא דחל החזקה, אבל מה שכבשו אח"כ החשמונאים במלחמות שעשו, לא היה לו דין חזקה אלא דין כיבוש.

וא"כ כיום אין נפק"מ כלל ממה שכבשו מלכי חשמונאי, דגם אם נאמר שהכיבוש שלהם היה לו דין כיבוש רבים, מכל מקום אין דינו כקדושה שניה של עזרא שלא בטלה אע"פ שגלו, דהא החשמונאים קנו בכיבוש ולא בחזקה. וכמשנ"ת.

ומאוד תמוה בעיני מ"ש במר וקציעה בסי' ש"ו דף י"ב ע"ד, שארץ פלשתים ועזה, אפשר דמכלל ארץ ישראל בכיבוש שני היא, שהרי מלכי חשמונאי והורדוס כביר מצאה ידם וכבוש כמה ארצות כו'. וחולק על מהר"ט שכתב שדין עזה כח"ל. ע"ש. ואם סובר המ"ק שמה שכבשו מלכי חשמונאי [באמת הורדוס לא כבש, אדרבא נהפוך הוא כו'. עי' דורות ראשונים ח"ב] נכלל בכלל ארץ ישראל, הוא תמוה מאוד, איך כתב הדבר כפשוטו וללא ראיה, הפך המפורש ברמב"ם בהל' בית הבחירה, דדוקא מה שהחזיק עזרא גופיה הוא דהוי בכלל קדושה שניה. וכמושנ"ת. והפך המפורש ברמב"ם בהל' ממלכים הנ"ל, דכל מה שכובשים מלכי ישראל יש לו דין ארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר. וא"כ הן לו יהי דנחשב לכיבוש, הא מיהא כשבטל הכיבוש בטלה הקדושה. וא"כ נכונים דברי מהר"ט בזה, דאין לעזה דין ארץ ישראל לענין תרומה כו'.

וכן צ"ע על מ"ש בברכי יוסף או"ח סי' תצ"ו אות ט', דכיון דאשכחן ביוסיפון שדרו בבית שני ביפו, ויש בתלמוד כמה אמוראים שדרו ביפו, כגון רבי אבא דמן יפו [תענית טז, ב] וכו', ומדקרי להו 'רבי' שמע מניה שהיו בזמן שעדיין הייתה סמיכה כו'. ע"ש. ומזה ר"ל דיפו יש לה דין ארץ ישראל. והוא תמוה כנ"ל. [והזכרתי זה בקצרה בהערותי שם, ורמזתי לד' האחרונים בזה. ע"ש].

ג. קדושת עזרא יש לה דין קדושת רבים ככיבוש רבים

נקדים ונאמר, דאמנם עזרא לא היה מלך, כמפורש ברמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ו הל' י"ד, דעזרא עם כל גדולתו, לא יכל להוסיף על ירושלים ממה שהייתה קדושה בקדושה ראשונה כלל, כיון שאין מוסיפין על העיר אלא במלך וכו'. ע"ש. אבל כדי שיהיה כיבוש רבים אי"צ מלך ולא נביא, אלא גם שופט שכובש מדעת רוב ישראל יש לו דין כיבוש רבים, כמ"ש הרמב"ם בהל' תרומות פ"א ה"ב. ע"ש. וא"כ ודאי דעזרא אילו היה כובש היה לו דין כיבוש רבים, דהא היה מדעת רוב ישראל מה שעלה לארץ

ישראל, ואילו היה כובש שפיר היה זה מדעת רוב ישראל². דמסתברא דאילו היה לכיבוש שלו דין כיבוש יחיד, גם לחזקה שלו היה דין חזקת יחיד, דודאי לא אלים קנין בכיבוש מבחזקה לענין זה. ומדהיה לחזקה שלו דין חזקה דרבים, כדחזי' דדין ארץ ישראל בימי עזרא בקצת מצוות היה מן התורה, כעומר וערלה כו'. אלא דלמ"ש להלן אין מזה ראיה. אבל נראה דאילו היה לחזקה דעזרא דין יחיד, לא היה מועיל הקידוש לעתיד לבוא, דמשגלו מהארץ, לכאו' פקעה החזקה ואינה מועילה לדורות הבאים ששבו כיחידים ולא קדשו כלל. ורק אם נימא דהוי ככיבוש רבים ושייך לכלל ישראל, אז הוא דמהני חזקתם לכלל ישראל גם אם גלו כו', דכלל ישראל ודאי לא נתייאש מהארץ כלל, שהרי מצפים ומתפללים מאז ועד היום בכל יום ויום לגאולת הארץ כו'. וז"ב.

[ההמשך יבוא בגליון הבא א"ה]

² אמנם ראיתי בדבר אברהם ח"א סי' י' אות י', שכתב דלעזרא היה דין כיבוש יחיד, משום שלא היו שם רוב ישראל. ולכן היה קידוש בפה ובחזקה. ע"ש. אבל לענ"ד אינו נראה, דאמנם לא היו רוב ישראל, אבל היה מדעת רוב ישראל, דגם העם שבגולה הביאו קרבנות ועלו לרגל כו'. ומה שהשיג על דבריו במעדני ארץ תרומות פ"א ה"ה, לענ"ד אינו כן כוונת הדבר אברהם, דאין כוונתו שיש לקדושת עזרא דין כיבוש יחיד, אלא כוונתו שאילו כבשו ולא היו קונים בחזקה אז הוא דה"ל דין כיבוש יחיד. כיע"ש. ואם משום חסרון דעשרת השבטים כו'. הרי כבר כתבו הראשונים דעל אותו הדור שגלו הוא דנאמר בסופ"ק דיבמות בה' בגדו כו' ולא זז משם כו'. ע"ש. וא"כ אינן מן המניין כלל. כנלענ"ד פשוט. ואכמ"ל. [רק זה היה חסרון בימי עזרא, דלא היה "ביאת כלכם", ולכן לא נהגו יובלות וחלק ממצוות הארץ מן התורה. וכדלהלן]. וגם הרי הקריבו בבית שני תמידין כסדרן ומוספין כהלכתם, והרי אלו הם קרבנות ציבור, וצריך שיבואו מן השקלים של כלל ישראל, והרי בימי עזרא לא עלו אלא כמ"ב אלף מישראל, [כמ"ש בעזרא ב, לב. ובערכין לב, ב. ע"ש]. והגם דק"צ כשרים מן היחיד ובלבד שימסרם לציבור כדאי' בפ"ק דר"ה, הא לא מהני אא"כ יש להרבים דין ציבור של כל ישראל ולא יחידים. א"ו היה לעזרא ולהביאם עמו דין שלוחים של כל ישראל בזה. ואפי' לא מינו אותם בהדיא ואפי' לא ידעו כולם כו', מ"מ זכין לאדם שלא בפניו. [וכע"ז השיבו הריצ"ה קאלישר ור"א גוטמאכר על הטענה שא"א להקריב היום ק"צ כיון שאין לנו שקלים]. וא"כ ודאי אילו היה עזרא והבאים עמו כובשים את הארץ ה"ל דין כיבוש רבים, דזכות הוא לישראל ברוח ובגשם לישב בארץ ישראל, וגם היושבים בגולה היה ניח"ל בזה.

הרב יחזקאל מוצפי שליט"א

בימ"ד בני ציון ירושלים

הגדל בשדות צבוריות האם חייב מתרו"מ

יש לעמוד ולברר מה דין שדות ההפקר בזה"ז שכולם נמצאים בבעלות ישראל, ויש מהן השייכים לחברת שמורת טבע, וכגון מקומות הנחלים והמעיינות. ויש מהן שנמצאים בבעלות חברת הקרן הקיימת. ואז שאר מועצות אזוריות ועיריות. ועתה נשאלת השאלה מאחר שהקרקעות בא"י אינם הפקר, האם הפירות הגדלים שם הם בגדרי הפקר הפטור מתרו"מ. ואז שחייב בתרו"מ. וכגון בחורשות טבע שבעלי השמורה מקפידים שיד אדם לא תיגע בצומח, האם יש להקפדתם תוקף. וכעין זה נשאלתי מקבוצת ת"ח לומדים בכרם שגדל על גדות נחל החצבני, ובכניסה לנחל גובים תשלום מסויים, האם הם בעלים על העצים ויהיה בו משום גזל וחובת תרו"מ או לא.

א. בפטור הפקר מתרו"מ

פירות שגדלו בשדה הפקר פטורים מתרומה ומעשר, כמבואר להדיא בכמה מקומות בש"ס, ובמשנה ריש מעשרות (פ"א מ"א), כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל ונשמר וגידלו מן הארץ חייב במעשרות. ע"כ. ובירושלמי שם, ילפינן מקרא ד"ראשית דגנך" ולא של הפקר ולא של הקדש. ועוד דרשו התם מההיא דאמר רבי יוחנן בשם רבי ינאי "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך", במה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו, יצא הפקר שידך וידו שווים בו. ע"ש. וברמב"ם בפה"ה (ריש פ"א), מדכתיב תבואת זרעך ולא של הפקר ע"ש. ובמשנה בפאה (פ"א מ"ו), לעולם הוא נותן משום הפקר ופטור מהמעשרות וכו'. ע"ש. ובמשנה בדמאי (פ"א מ"א), הקלין שבדמאי השיתין והרימין והעוזרין וכו'. והתם הוי ס"ס, ספק מההפקר, דמינים אלו חזקתם מההפקר, וספק מעושר, כמ"ש וכ"פ הרמב"ם (בפ"ב מהלכות תרומה הי"א), וז"ל: "וכן הפקר פטור מן התרומה ומן המעשרות ואפי' הפקירו עכו"ם, אבל הזורע שדה הפקר חייב בתרומה ומעשרות". ע"כ. וכ"פ בטוש"ע (יר"ד סי' של"א סט"ז). ע"ש. הרי שפטור הפקר מתרו"מ הוא דבר פשוט ומוסכם.

ואין צריך שהקרקע תהיה מופקרת, אלא די בגידולין לבד שיהיו מופקרים לכל בכדי שיפטרו מתרו"מ, כדמוכח מכמה דוכתי, דאדם שמפקיר פירותיו בעודם מחוברים ואז קודם גמר מלאכתו, הרי הם הפקר ופטור מתרו"מ, ואע"פ שלא הפקיר שדהו, אלא אותן הגידולין. ואפי' שהפקיר בשדהו רק קצת פירות, ומקצתם מקפיד עליהן ונעל וגדר, הפירות שהפקיר הרי הם פטורים מתרו"מ. וכמש"כ הרמב"ם (בפ"א

מהלכות מעשר הי"ב, וז"ל: המשמר שדהו מפני ענביו ובא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה וכו' בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן אסורין משום גזל, ולפיכך חייבין בתרו"מ. אין בעה"ב מקפיד עליהם פטורין משום גזל ופטורין מהמעשר. ע"ש. ומבואר דהפקר תלוי בדעת הבעלים, שאם אינו מקפיד על הפירות, אע"פ שמקפיד על שדהו ועל שאר פירות, פטורים מתרו"מ הפירות שאינו מקפיד עליהן.

ב. מהות ההפקר

ועוד מוכח מדעת הרמב"ם שא"צ שיפקיר בפיו את הגידולין, אלא די בכך שאינו מקפיד עליהן, וכל אדם שיכנס לקחתם לא יקפיד עליו, כה"ג פטורים מתרו"מ¹. ונלע"ד דסברא זו תלויה בפטור ההפקר מתרו"מ, דאי דרשינן מקרא דבא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, במה שיש לך ואין לו, יצא זה שידך וידו שווין, אתי שפיר שכל שידו של הלוי שווה לידו של הבעלים או הזוכה בפירות הוא דפטור מתרו"מ ואפי' אם לא הפקיר הבעלים את כל שדהו, ואפי' אם לא פירש להדיא בפיו, אלא אינו מקפיד, ומכיון שכן יד הלוי ויד הישראל שווין בפירות אלו, ומשום כך פטורין הן מתרו"מ. אבל אי דרשינן רק מראשית דגןך ולא של הפקר, או מתבואת זרעך ולא של הפקר. א"כ לכאורה צריך שיהיו הפירות גדלים בשדות הפקר או מופקרים להדיא, שהרי הם תבואת זרעך ודגןך.

אך אין זה בהכרח, שהרי ס"ס קודם גמר מלאכתן הם נכנסו לדין הפקר ולכך נפטרו מתרו"מ. וע"ע בספר דרך אמונה (תרומות פ"ה דף ל"ד בצה"ל אות רע"ה), שהביא בשם הרמ"א (בחו"מ סי' רס"א ס"ד) עמש"כ שם, דהמאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו וכו', וכתב מרן השו"ע אע"פ שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו אינו זקוק להחזיר שנאמר אשר תאבד פרט למאבד מדעת, וכתב הרמ"א (שם) בשם הטור וי"א דאבידה מדעת הוי הפקר וכל הקודם זכה. עכ"ל. ומוכח דכל שמאבד דבר מדעת הוי בכלל הפקר. ור"ל דה"ה בנ"ד שמה שמשאיר על העצים פירותיו הוא הפקר, משום שהוא בכלל אבידה מדעת שמותר לקחתה בלא אמר ובלא דברים. וזהו נמי סברת הרמב"ם הנ"ל בהל' מעשר שאם אין הבעלים מקפיד מותרין הן. ולענ"ד נראה דקשה להלום ד"ז, ולומר דהמניח פירותיו על העצים חשיב כדין "אבידה מדעת", ומשום שלדעת הרמ"א הוי הפקר הרי הם בכלל הפקר. דא"כ יקשה לדעת מרן השו"ע (שם) דס"ל שאסור ליטול אבידה מדעת א"כ לא הוי בכלל הפקר ויתחייבו הפירות בתרו"מ. וביותר יקשה לדעת הרמב"ם (בפ"א מהל' גזילה הי"א), שכתב "המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו לכו' ואע"פ שאסור לרואה ליטול דבר זה לעצמו, אינו זקוק להחזיר וכו'. ע"ש. הרי שלדעת הרמב"ם אין אבידה מדעת בכלל הפקר. וא"כ מש"כ בד"א הנ"ל

¹ מנ"ל זה, ובגדרים מ"ה ע"א מבואר להדיא שצריך להפקיר באפי תרי או תלתא, ומדאורי' בעי חד. וכולא סוגיא במעשר מירי. ע"ש. והרמב"ם כתבו בהל' נדרים, ולא הוצרך לכפלו בהל' מעשר, כדרכו כו'. העורך.

דמה שכתב הרמב"ם בהל' מעשר הוא אליבא דהרמ"א הנ"ל, נראה שם להדיא דחלוקים הם, ומצד אבידה מדעת אסור לקחת מהם, וכש"כ שיתחייבו בתרומ"מ.²

ג. ולכך נראה לענ"ד דחלוק דין מעשר חז"ל מדין אבידה מדעת, והוא ע"פ מש"כ המאירי (ב"מ ל,ב), שכתב להגדיר דין הפקר, וזת"ד: וכלל הדברים בענין זה, שהדבר שאין רצונו של אדם נודע בו ותלוי בדבור, כגון מי שמפקיר איזה חפץ שבידו מצד רצונו בלא שום סיבה שתהא נודעת לנו, הוא הפקר שצריך שלושה והפקר לכל. ויש דברים שרצונו של אדם מתחדש בו מצד סבה, אם מצד נדנדוד עבירה, כגון נר וגיגית בשבת לב"ש וכו' מכל מקום צריכה להפקר בפה ובדבור. ובטול חמץ לדעת המפרש שהוא הפקר, הוא ממין זה. ופעמים אמרו מבטלו בלבן, מפני שלחומר זה עשו בו מחשבה כמעשה. ויש דברים שאינו צריך אף לדבור, אלא שמן הסתם הפקירו. וזה חלוק לכמה פנים, מהם מצד מאוס הדבר על נפילתו, או מצד טורח ליקוטו, או מצד פחיתות הדבר, וכמו שבארנו בתחלת הפרק [לגבי דין מכנשתא דבי דרי. כיער"ש]. עכת"ד. עש"ב. והנה מבואר מדברי המאירי להדיא, דכל שברור לנו שאין בעה"ב חפץ בליקטתו הן מצד טורח או פחיתות הדבר שאינו חשוב לו כ"כ, ומשאירו על העץ. א"כ א"צ שיפקירם בפיו אלא סתמו כפירושו. ודון מינא ואוקי באתרין, שמש"כ הרמב"ם (בפ"א ממעשר הי"א) דאם הפירות הם מחוברים ובעה"ב לא מקפיד מותרים משום הפקר ופטורים מתרומ"מ, ולא צריך שיפקיר בעה"ב בפיו, אלא הם הפקר משום דדבר ידוע הוא לכל שמפקירם. ואין זה כלל בכלל אבידה מדעת. שהרי שייך הפקר גם בלא גילוי דעת להדיא. ודו"ק היטב. וע"ע בספר קצות החושן (שם סי' רס"א), שהביא מ"ש הש"ך (שם סק"ד), שכתב בדוחק דשני מיני אבידה מדעת הן. ועכ"פ אבידה מדעת היא הפקר, וכדמוכח בכמה דוכתי בש"ס, אלא שלהרמב"ם יש אבידה מדעת שאינה הפקר [וכמו משליך כיסו לים וכו'] כיער"ש. ובקצוה"ח כתב לחלוק ע"ד הש"ך, שכלל שכל אבידה מדעת הפקר היא, דהא אשכחן בכמה דוכתי דלאו הפקר היא. ועש"ב, שכתב דאפי' לדעת הטור ורמ"א דאבידה מדעת הפקר, מ"מ אינו אלא המניח במקום שאינו משתמר, אבל אם נתן לבנו קטן אע"פ שהיו אבידה מדעת [וכדאמרינן בגמ' ב"ב פ"ב ז,ב וע"ש בשו"ת הב"ח סימן צ"ז בנתן מטבע וכו'] מ"מ ל"ח הפקר. עש"ב. ואיך שיהיה בנ"ד אפי' את"ל דהוי אבידה מדעת, מ"מ לכר"ע הוי הפקר ואפי' לדעת הרמב"ם, וכמש"כ לעיל. וכמו שמוכח מדברי המאירי. ודו"ק.³

ד. בנ"ד אם הקרקעות הם הפקר. אחר שבארנו שכל הפירות שיד כל האדם שוה בהן אע"פ שיש בעלות בקרקע ובשאר האילנות לאדם, מ"מ הרי הם הפקר ופטורים

² בדרך אמונה שלפני לא כתב כלל שדעת הרמב"ם כהטור, אדרבא שם בד"א ס"ק ק"ב כתב להדיא דדעת הרמב"ם שצריך לומר בפיו, ואח"כ כתב די"א שאיצ"ל בפיו, וציין בצה"ל הדעות בזה. כיע"ש. הנ"ל.
³ לענ"ד המאירי סובר כהטור דאבידה מדעת הוי הפקר, כמו שרומז בצה"ל שם, אבל להרמב"ם שסובר שאפי' עשה מעשה המוכיח והשליך כיסו ברה"ר אינו הפקר ואסור לחקתו, כל שכן אם לא עשה שום דבר המוכיח אלא שאינו חש לטפל ברכושו אינו הפקר. הנ"ל.

מתר"מ. ואע"פ שלא פירש כן בפני שלושה ולא הפקיר בפיו, אלא סתמו כפירוש, שכל שידוע לנו שאין הבעלים מטפלים בפירות אלו ומזניחים אותן, הרי הם בכלל הפקר ופטורין מתר"מ. א"כ קרקעות שאינם מעובדות ונזרעות ע"י בנ"א, וכן ביערות ומדבריות, אע"פ שיש להן "רשות מקומית", מ"מ הפירות והירקות העולים שם הפקר גמור הן. ואי לא תימא הכי בטלת דין הפקר מעיקרא, שהרי א"י נחלקה לשבטים, וכל קרקעותיה ושדותיה בבעלות שבטים הן.⁴ אלא ע"כ ההפקר הוא בגידולין ובצמחים. וכל שעולה בשדה בור אפי' שיש לו בעלים, הפקר הוא ומותר לקחתם, ואין בהן חיוב תר"מ. ואע"פ שלא ידוע לנו אם המועצה המקומית ואו הרשות השלטת הפקירה פירות אלו, ואו מרשה לקחת מהן, אינו כלום, משום דבעלותן היא רק על הקרקע ולא על הגידולין, וא"צ שיפקירו להדיא. אלא כל שמוכח שגידולין אלו לא מטופלים או מוחזקים ששייכים למאן דהו, וכגון שנשארים לאורך זמן על העץ עד אשר יבלו, או שידוע לכל שעצי פרא הן ואין דורש ואין מבקש, מכיון שיד כל האדם שוה בהן ואין הם מוחזקין, הפקר הן. וכמו שכתב המאירי הנ"ל, שכל דבר שאין נטפלין לו מחמת מיאוס ואו פחיתות הדבר, ואו טורח לקיטתו, הוי בכלל הפקר, ואע"פ שיש אפשרות לבעלים להתנגד, מ"מ כל זמן שאינו מפרש להדיא שאינו מרשה, מותרין הן, ופטורים מתר"מ, דידך ויד הלוי שוה בהן. וגם לא אמרינן בזה חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וכש"כ הכא הגידולין יקנו לו. וע"כ י"ל דבזה אנו זקוקים למציאות של דין אבידה מדעת, שהרי מדעתו הוא מזניח שטחים ואדמות אלו ואין איש שם על לבו מה יעשו בגידולין אלו. ועל כן הרי הם בכלל הפקר גמור מדעת, ואינו בגדרי אבידה מדעת שאסור לרואה ליטלה. אלא הפקר הם וכמש"כ המאירי וכנ"ל. ודו"ק. וע"ע בזה בשו"ת אגרות משה (או"ח סימן ר"ח עמ' תל"ה). עש"ב.

ח. ועדיין יש מקום לעיין בחלק מהשטחים הנ"ל שיש מהן שהן בבעלות שמורות טבע, שגודרים את המקום בגדרות, ושומרים בכניסה וביציאה ובתוך השמורה, לבל תיגע יד אדם בטבע שהטביע הקב"ה בעולמו, וגם גובים תשלום בכניסה, ויל"ע אם בכזה מקום אסור לו לקחת מהפרי והירק הצומחים באותו המקום. או נימא אע"פ שהרשות הנז' גדרה את זה המקום, מ"מ עדיין אינו בבעלותם ואינו שלהן כלל, אלא עדיין הוא מקום הפקר, ומה שקבלו הסכמה לעשות כן, אינו אלא או להוסיף להם ממון רב, או שהשלטון רוצה בהן שישמרו על הטבע והנוף ולא ישחיתום בני האדם. אבל מ"מ אין זה הופך אותן לבעלים על הגידולין, לא ממונית ולא חוקית, ודינם כמוכס העומד מאליו שחשיב כגזלן. ועוד יש לדון האם יש להם בעלות פרטית על הקרקע, או רק בעלות כללית ציבורית על הקרקע, ומ"מ לגבי הגידולין אינם

⁴ יעו' בר"ה י"ג ע"ב תוד"ה ולא קציר, דאף שארץ ישראל מחזקת להם מאבותיהם, מ"מ הגידולין של גוי הם שלו. ע"ש. ואף שמהר"י זאבי כתב שהרמב"ם חולק על התוס'. מ"מ הסברא כשלעצמה נכונה. וגם לפי מ"ש הכס"מ בהל' תרומות פ"א דיש קנין לגוי כו"ז שהקרקע ברשותו. והוא רק קנין פירות, כמ"ש האחרונים. נראה דשפיר ס"ל להרמב"ם כהתוס'. הנ"ל.

בעלים. ונלע"ד דפירות האילן הגדלין במקומות אלו שאין מטפלים להן כלל מפני הטורח בליקוטן, ואח"כ נושרין ונפסדים, בכה"ג פשיטא שותר לקחת מהן ובלא הפרשת תרומה, דלא גרע מיש להן בעלים דאמרינן דאבדה מדעת והפקר הן, וכש"כ בנ"ד. ואפי' אם אינם מרשים לקחתן אינו כלום, משום שאין זה בבעלותן אלא הקרקע והאילן [שיש מקום לדון בזה] אבל לא בגידולין. ובפרט שבל"ה הולכים לאיבוד הרי הם בחזקת הפקר וכמבואר לעיל.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן ק"י), בענין הפרשת תרומה מפירות שביד השלטון. וע"ש שכתב באורך דיש להן ע"ז בעלות גמורה מפירות שבידם, ואע"פ שהוא בבעלות ציבורית. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קע"ב), שיש להם בעלות גמורה להפריש מהפירות שהם מוחזקים בהן. ומש"כ מבוהל אחד דכיון שאין מתנהגים ע"פ הדין מותר לגוזלם, וא"כ אין להם בעלות כלל, הוא דבר שאין ראוי להשיב, דחלילה להתיר איסור גניבה וגזילה, ותולים עצמן לשמו באילן גדון. ואין זה קשור לגדר דינא דמלכותא אם שייך כאן או לא וכו'. עש"ב. ולפ"ז לכאורה י"ל דה"ה בנ"ד, הרי הפירות והצמחים גדלים בקרקע שהוא בבעלותן וא"כ דין בעלים להן. אך עדיין יש לדחות ולומר דרק במה שהם מחזיקין בידם ונעשה מרצון של בעלי השדות [וכמו שדנו בזה גדולי ההוראה הנ"ל], הוא דיש להן בעלות. משא"כ כשמעמידים שוטרים ושופטים בשדות ההפקר, נהי דמוחזקין בקרקע, אבל בפירות מי יימר, שהרי גדלים בשטחי הפקר⁵, ואינם מטופלים על ידם, ויד הכל שווה בהן. אלא שמעמידים עצמן ע"ז. והרי הם כמוכס העומד מאליו. וכ"כ במנח"י [הנ"ל בסוף התשובה], לחלק בין דינא דמלכותא, שכבר אמרו בשם החזו"א זצ"ל דדינם כדין מוכס העומד מאליו, אבל כמובן בדבר שנעשה ברצון בעלי השדות וטובתן דין בעלים להן כמ"ש, ולכך בצמחים שעולין בשדה הפקר אע"פ שיש בעלות לשדה, מ"מ מכיון שאין הם שייכים לשום אדם ואינם נלקטים, אלא הם גדלים פרא הרי הם הפקר ופטורים מתרומה. ודו"ק.

⁵ צ"ע הרי פתח ואמר דאין השדה הפקר. וגם על הפירות כאמור מבואר בתוס' בר"ה הנ"ל, אדרבא הנכון הוא להפך, דאע"פ שנאמר שאין להם בקרקע כלום, מ"מ יש להם בדיגולים שגדלו. ולא גרע מהיורד לשדה חבירו ונטעה שלא ברשות כו'. ויל"ע שאלתא דא בגדרי כופין על מידת סדום כו' כיון שאין הבעלים קוטפין לעצמם והפירות נפסדים. אבל המציאות מראה שהקוטפים משחיתים העצים, ומסתברא דשפיר רשאים למנוע משו"ה את כלל הציבור. הנ"ל.